

PTT työpapereita 187
PTT Working Papers 187

Maaseudun infrajärjestelmien yhteistyön organisointi - Kirjallisuuskatsaus

Lauri Vuori ja Tapani Yrjölä (toim.)

Helsinki 2017

PTT työpapereita 187
PTT Working Papers 187
ISBN 978-952-224-198-6 (pdf)
ISSN 1796-4784 (pdf)

Pellervon taloustutkimus PTT
Pellervo Economic Research PTT

Helsinki 2017

Sisällys

1	Johdanto.....	4
2	Osuuskuntamuodon mahdollisuudet maaseudun infrajärjestelmien organisoimisessa.....	5
2.1	Työn organisoinnin periaatteet.....	5
2.2	Infraosuuskunnan tarkoitus.....	7
2.3	Toimivan osuuskunnan edellytykset.....	8
2.4	Osuuskuntamuodon soveltuvuus eri infrapalveluiden organisointiin.....	11
2.5	Organisointivaihtoehtoja yleisellä tasolla.....	16
	Lähteet.....	17
3	Infraosuuskuntien merkitys maaseudulla.....	18
3.1	Vesiosuuskunnat.....	18
3.2	Energiaosuuskunnat.....	26
3.3	Jäteosuuskunnat.....	31
3.4	Tietoliikenneosuuskunnat.....	35
3.5	Yhteenveto.....	39
	Lähteet.....	40
4	Rantakunta tiestön sekä vesi- ja jätehuollon järjestäjänä ja ylläpitäjänä.....	42
4.1	Lainsäädännöllinen tausta.....	42
4.2	Toimitusmenettely.....	42
4.3	Rantakuntien sijainti ja lukumäärät.....	43
4.4	Esimerkkitapaukset.....	46
4.5	Johtopäätökset.....	47
	Lähteet.....	47
5	Tiekuntien rooli jätehuollon järjestämisessä.....	49
5.1	Lainsäädännöllistä taustaa.....	49
5.2	Kirjallisuus selvitykset ja tiekuntakyselyt.....	51
5.3	Tiekuntien yleisimmät toimintatavat.....	51
5.4	Esimerkkitapaukset.....	52
5.5	Johtopäätökset.....	54
	Lähteet.....	55

1 Johdanto

Kaupungeissa ja kuntien taajamissa infrajärjestelmät hoidetaan keskitetysti ja pääosin kuntien tai kuntien omistamien yhteisöjen kautta. Maaseudulla järjestelmät ovat hajautuneet ja tavat tuottaa tarvittavat rakenteet ovat hyvin erilaisia. Tarpeet ja vaateet muun muassa teknologisen kehityksen ja ympäristöpaineiden suhteen ovat kuitenkin kasvaneet siinä määrin, että selvästi nykyistä ammattimaisempi ote infrajärjestelmien hoitoon on tarpeen.

Tutkimuksessa selvitetään eri vaihtoehtoja, miten asukkaiden kannalta elintärkeät infrajärjestelmät voidaan jatkossa järjestää kestäväällä tavalla. Toimintamallien on oltava myös taloudellisesti kestäväällä pohjalla niin rahoituksen kuin kannattavuudenkin suhteen. Varteenotettavana vaihtoehtona esitetään synergiaetujen hakemista eri infrajärjestelmien väliltä.

Petri Ollilan kirjoittamassa tämän työpaperin ensimmäisessä osassa pohditaan osuuskuntamuotoisten toimijoiden mahdollisuuksista maaseudun infrajärjestelmien organisoimisessa. Toisessa osiossa, jonka ovat kirjoittaneet Suvi Rinta-Kiikka ja Lauri Vuori, arvioidaan osuuskuntamuotoisten toimijoiden tämänhetkistä merkitystä maaseudulla ja arvioidaan tilinpäätöstietojen avulla niiden menestymistä muihin samojen toimialojen yrityksiin. Elina Kasteenpohjan kirjoittamassa kolmannessa osiossa selvitetään maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen rantakunnan toimintaa yhteiskäyttöalueiden tiestön, vesihuollon ja jätehuollon järjestäjänä ja ylläpitäjänä. Esko Hämäläisen kirjoittamassa neljännessä osassa selvitetään kiinteistöjen yhteisten teknisten palvelujen järjestämistä yhden organisaation alaisuudessa arvioiden tiekuntien roolia jätehuollon järjestämisessä.

2 Osuuskuntamuodon mahdollisuudet maaseudun infrajärjestelmien organisoimisessa

Petri Ollila

Maaseudulla on lukuisia palveluja, joiden tuottaminen yhdessä on tarkoituksenmukaista. Historia tuntee miltei joka kylässä olleet meijeri- ja kuivuriosuuskunnat ja miltei joka kunnassa olleet puhelin- ja pankkiosuuskunnat. Näistä aika on ajanut ohitse, ja ne on joko lopetettu tai ne ovat fuusioituneet isompiin kokonaisuuksiin. Jäljelle ovat jääneet mm. tiekunnat, vesi- ja jätevesiosuuskunnat, joita perustetaan koko ajan uusia. Laajakaistapalvelujen tuottamista organisoidaan usein osuuskuntamuotoon.

On ehdotettu, että nämä infrastruktuuriksi kutsutut palvelut voitaisiin organisoida yhdeksi osuuskunnaksi, infraosuuskunnaksi. Seuraavassa tarkastellaan osuuskuntamuotoisen organisoinnin mahdollisuuksia maaseudun infrastruktuuripalveluiden tuottajana.

2.1 Työn organisoinnin periaatteet

Markkinat ja hierarkia

Työn organisoinnin lähtökohta on kysymys, tuotetaanko jokin hyödyke itse vai ostetaanko se yksilölle tai yritykselle ulkopuolelta. Talousteorian mukaan markkinat ovat tehokkain tapa organisoida tehtäviä. Näin useimmin onkin. Mutta jos tietty hyödyke on jollekin tärkeä ja sen saatavuuteen liittyy epävarmuutta, niin tällainen kannattaa tehdä itse, vaikka markkinoilta periaatteessa saisikin tämän halvemmalla.

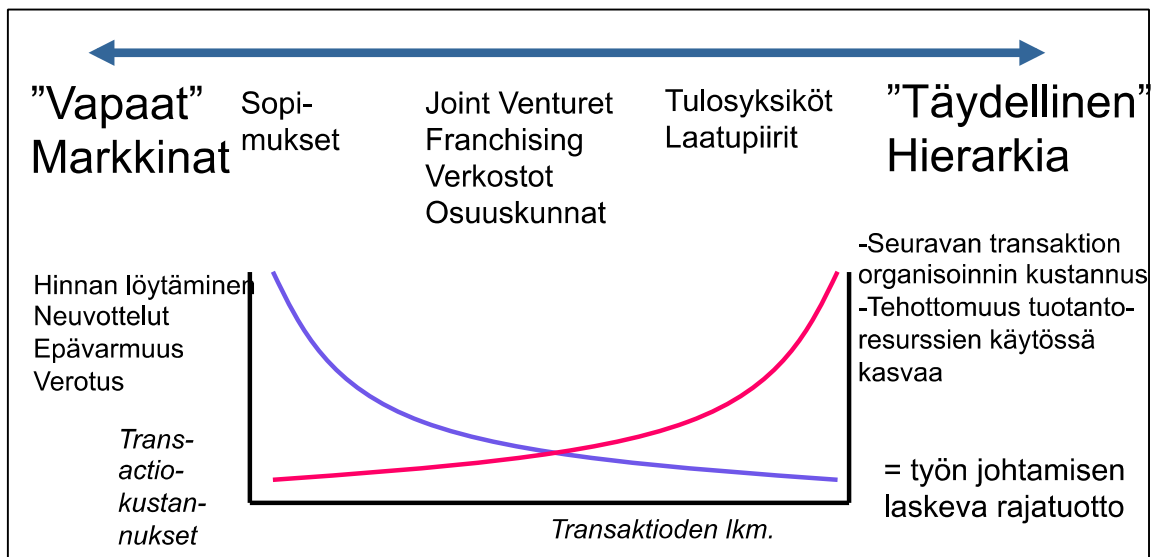
Työn ja tehtävien organisointia analysoidaan usein nk. transaktiokustannusteorian avulla (Williamson 1985, Ollila 2009). Teorian mukaan tuottamiseen sitoutuu itse tuotantokustannusten lisäksi vaihdantakustannuksia. Tällaisia kustannuksia ovat mm. tarjolla olevien vaihtoehtojen ja niiden hintojen selvittäminen, sopimusneuvottelut, sen varmistaminen, että tuote tai palvelu tulee ajallaan ja sovitunlaisena jne. Jos tällaisia asioita joutuu selvittämään jälkikäteen, se saattaa käydä hyvinkin kalliiksi. Myös mahdollisuuteen, että tulee petetyksi, täytyy varautua. Yhdysvaltalainen talouden nobelisti Douglas North (1992, p.6) on arvioinut, että USA:ssa puolet tuotteen kokonaiskustannuksista on transaktiokustannuksia.

Markkinoiden aiheuttamia transaktiokustannuksia voidaan hallita siirtämällä vaihdantaa pois niin kutsutuilta vapailta markkinoilta. Pidempiaikaiset toimitussopimukset alentavat neuvottelukustannuksia, kun niitä ei tarvitse tehdä jokaisen ostoksen yhteydessä. Samalla alennetaan epävarmuutta saatavuudesta.

Vaihdannan toinen ääripää on se, että hyödyke tuotetaan kokonaan itse. Transaktioteorian kielellä vaihdanta siirretään hierarkiaan, organisaation sisällä tuotettavaksi. Kun hyödyke tai sen osa tuotetaan itse tai oman yrityksen sisällä, varmuus sen saatavuudesta kasvaa. Huoli siitä, että tulee markkinoilla huijatuksi, poistuu.

Työtehtävien siirto markkinoilta hierarkiaan aiheuttaa toisenlaisia transaktiokustannuksia. Kun tehtäviä aletaan markkinoiden sijasta koordinoida organisaation sisällä, byrokratiakustannukset alkavat kasvaa. Yleisesti tunnettua on, että suuret organisaatiot ovat usein jäykkiä ja tehottomia. Ääriesimerkkejä tällaisista organisaatioista oli nähtävissä entisessä Neuvostoliitossa.

Kuviossa 1 nähdään, että kun ”vapailta” markkinoilta siirrytään kohti hierarkkisempaa vaihdantaa, epävarmuudesta, neuvotteluista jne. aiheutuvat transaktiokustannukset alkavat aleta. Samaan aikaan byrokratiakustannukset alkavat nousta. Transaktiokustannuksia ei siis voi kokonaan eliminoida, vaan osa niistä muuttuu toisenlaisiksi.

"Tasapainopiste":
 Seuraavan TRC:n organisaation kustannus = Kustannus, jos sama TRC tehdään markkinoilla tai, uuden firman organisointikustannus

Kuvio 1. Transaktiokustannusten muodostuminen eri vaihdannan muodoissa. Lähde: Ollila 2009.

Osuuskunta on siinä suhteessa ainutlaatuinen vaihdantainstituutio, että siinä markkinat ja hierarkia ovat tavallaan samassa organisaatiossa. Osuuskunnat ovat jäsentensä talouden jatke ja vaihdanta ainakin osittain organisaation sisäistä vaihdantaa. Samaan aikaan osuuskunnan jäsenet vaihtavat hyödykkeitä osuuskuntiansa kanssa samoin kuin muillakin markkinoilla. Tästä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että on olemassa sellaisia vaihdantatilanteita, joissa osuuskunta pystyy toimimaan alhaisemmin transaktiokustannuksia kuin yhtäältä markkinavaihdanta ja toisaalta vaihdanta hierarkiassa.

Yhteistyö ja erikoistuminen

On paljon sellaisia tehtäviä, joissa yhteinen tuotanto on edullisempaa kuin että kaikki tekisivät tehtävät yksilöinä itselleen.

Taloustieteiden isänä pidetty Adam Smith (1922, 6-7) kuvaa kuuluisassa kirjassaan ”Kansojen varallisuus” työn organisoinnin etuja naulantaonta –esimerkillä. Jos seppä takoo naulat alusta loppuun itse, hän saa päivässä valmiiksi parikymmentä naulaa. Kun naulantaonta jaettiin kahdeksaantoista eri vaiheeseen, joihin yhteensä kymmenen seppää erikoistui, saatiin päivässä 48 000 naulaa, siis 4 800 naulaa seppää kohti. Tässä tapauksessa ei ollut investoitu uusiin laitteisiin, vaan ainoastaan jaettu työprosessi työvaiheisiin, joihin sepät sitten erikoistuiivat.

Suurtuotannon edut ja työtehtävien erikoistuminen nostavat tiettyjen hyödykkeiden tuottamisen tehokuutta jopa moninkertaisesti. Työtehtävien, samoin kuin valmiiden hyödykkeiden jakaminen osiksi vaatii työn organisoimista siten, että yksittäisistä tehtävistä syntyy niitä yhdistämällä haluttu lopputulos.

Osuuskunnat ovat osoittautuneet luonteviksi yhteistyön muodoiksi. Miltei kaksi kolmasosaa maailman elintarviketuotannon ensimmäisen asteen jalostuksesta kulkee osuuskuntien kautta. Merkille pantavaa kuitenkin on, että osuuskuntien merkitys on eri maataloustuotannon aloilla ja eri maissa hyvin erilainen. Esimerkiksi meijeritoiminnassa osuuskuntien merkitys on huomattava, viljantuotannossa vähäisempi. Tärkeänä selityksenä meijeriosuuskuntien yleisyyteen pidetään maidontuotannon ja siihen sisältyvien investointien luonnetta. Maidontuottajille on ehdottoman tärkeitä varmuus siitä, että maidolle on varma ostaja, ja tässä tapauksessa se on oma yritys. Muuten tuottaja voisi joutua tilanteeseen jossa ostaja voisi kiristää vailla vaihtoehtoja olevaa tuottajaa tarjoamalla maidosta tänään puolta hintaa, koska seuraavana päivänä tuottaja ei saisi hapantuneesta maidosta enää mitään. Viljantuotannossa tällainen ongelma on huomattavasti vähäisempi (asiasta enemmän Ollila 2014).

2.2 Infraosuuskunnan tarkoitus

Osakeyhtiön tavoitteena on saada paras tuotto sijoitetulle pääomalle. Osuuskunnan tavoitteena on tuottaa palveluita jäsenilleen. Sen, mitä palveluita tuotetaan ja millä tavalla, määrittelevät jäsenet itse. Infrastrukturiin liittyvissä osuuskunnissa tällaisia palveluita ovat mm. kaikkia jäseniä hyödyntävän vesiverkoston rakentaminen ja ylläpitäminen tai jäsenten alueen teiden kunnosta huolehtiminen.

Useimmissa osuuskunnissa noudatetaan niin kutsuttua mies ja ääni –periaatetta, jossa jokaisella jäsenellä on päätöksenteossa yksi ääni. Äänivalta on siis riippumaton siitä, onko jäsen ”iso” tai ”pieni” tai siitä, kuinka paljon ja millaisia osuuskunnan palveluja hän tarvitsee.

Infraosuuskuntien varat kerätään yleensä erilaisten jyvitysten avulla. Näin pyritään takaamaan se, että kunkin jäsenen antama panos vastaa edes jossakin määrin juuri hänelle tuotetun palvelun kustannuksia. Jäsenistö voi tässä käyttää harkintaansa. Pitkän tien päässä asuvalta mökinmummolta ei jäsenistön niin päätettäessä tarvitse periä osaa, joka olisi hänen maksukykyynsä nähden kohtuuton. Vastoin yleistä käsitystä osuuskuntien tavoitteena ei välttämättä ole jäsenten samanlainen kohtelu, vaan oikeudenmukaiseksi tunnettu kohtelu.

Osuuskuntiin on kehitetty erilaisia kustannusten jyvitysjärjestelmiä, joiden avulla yhteisten palveluiden aiheuttamat kustannukset pyritään jakamaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti jäsenten kesken. Esimerkiksi tiekunnan jäsenten maksuosuuksiin vaikuttavat tiekilometrit, asumismuoto, metsänomistus, onko kyseessä maatila, tarvitaanko perille pääsemiseksi siltaa ja minkälaista, jne.

Infraosuuskunnassa tarvittavat varat siis kerätään jäseniltä jäsenistön sopiman periaatteen mukaisesti. Tuottajaosuuskunnissa, joissa tuotteista maksetun hinnan ja osuuskunnan saaman hinnan erotus voidaan usein selvittää vasta jälkikäteen, omakustannushinta tasataan vasta jälkikäteen nk. jälkitilillä. Sitä ennen tuotetusta ylijäämästä on rahastoitu osa tulevia investointeja varten. Infraosuuskunta tuottaa harvoin ylijäämää, koska se vain käyttää jäseniltä keräämiään varoja sovitun palvelun tuottamiseen.

Vakiintuneiden periaatteiden mukaan osuuskuntaan tulee olla vapaa liittymisoikeus. Osuuskuntaperiaatteen mukaan ei siis ole mahdollista, että vesiosuuskunnasta muodostuu ”suljettu piiri”, joka pyytäisi piirin ulkopuolisilta halukkailta korkeampaa jäsenmaksua kuin aiemmin liittyneiltä¹.

2.3 Toimivan osuuskunnan edellytykset

Toisin kuin muihin yritysmuotoihin, osuuskuntiin sisältyy paljon tunteita ja ideologisia intohimoja. On ihmisiä, joiden mielestä osuuskunta on eettinen ja paras ratkaisu lähes kaikkiin vaihdannan tilanteisiin. Toiset taas pitävät osuuskuntamuotoa vanhanaikaisena ja nykyajan markkinoille soveltumattomana. Tutkimustieto (Shaffer & Staaz 1985, Ollila 2009) osoittaa, että kummatkaan ääripään käsitykset eivät pidä paikkaansa. Osuuskuntaa ei voida käyttää ratkaisuna jokaiseen vaihdantatilanteeseen, mutta minne se soveltuu, osuuskunta on esimerkiksi transaktiokustannuksilla tehokkaampi kuin yhtäältä osakeyhtiö tai toisaalta organisaation sisäinen vaihdanta.

Sekä Suomessa, mutta varsinkin kehitysmaissa (Vuola et al. 2015) osuuskuntien perustamiseen on ideologisten asioiden lisäksi sisältynyt poliittisia intohimoja. Ylätaholta on or-

¹ Näin on kuitenkin yleisesti menetelty, kun on haluttu varmistaa riittävän määrän mukaan lähteminen. Alkuinvestointi kun kuitenkin on varsin suuri.

ganisoitu osuuskuntia ilman, että jäsenillä on ollut muuta mahdollisuutta kuin tulla jäseneksi. Ylhäältä organisoitujen osuuskuntien menestys on ollut huono. Tästä syystä osuuskunnilla on huono maine mm. Itä-Euroopassa (Bijman et al 2012) ja useissa Afrikan maissa (Vuola et al. 2015).

Toimivan osuuskunnan lähtökohtana on, että tulevat jäsenet itse huomaavat jonkin sellaisen tarpeen, joka tuntuisi järkevältä tehdä yhdessä. Osuuskunnan perustaminen sinällään aiheuttaa transaktiokustannuksia, ja osuuskunnan alkutaival edellyttää usein sitoutumista sen ajan ylitse, kunnes osuuskunta saadaan kunnolla toimimaan. Jo alkuaikana on pystyttävä torjumaan niin kutsuttu vapaamatkustajaongelma, jossa osa tulevista jäsenistä maksattaa perustamisen aiheuttamat kustannukset ja vaivan muilla, ja tulevat mukaan vasta sitten. Tämä seikka voi joskus olla ongelmallinen, koska ilman kohtelun erilaistamista voi olla vaikeata saada ensimmäisiä jäseniä aloittavaan osuuskuntaan.

Seuraava toimivan osuuskunnan edellytys on, että jäsenillä on yhdensuuntainen ja yleensä vielä helposti mitattava tarve. Erilaiset tai jopa ristiriitaiset intressit ovat vaikeasti ratkaistavissa jäsendemokratian ja äänestysten keinoin. On ollut ongelmia pitää hyvää hintaa viljastaan odottavat ja halpaa rehua eläimilleen haluavat samassa osuuskunnassa. Jos osuuskunnalla on useita tavoitteita, on näiden tärkeysjärjestykseen asettaminen äänestyksellä niin ikään vaikeata. Näin entisen Hankkijan silloiset 150 000 tuotenimikettä oli kustannustehokkaampaa asettaa tärkeysjärjestykseen markkinoilla. Sen sijaan meijeriosuuskunnat, jossa mitattavat tavoitteet ovat litramäärä ja litrahinta, ovat osoittaneet tehokkuutensa ympäri maailmaa.

Koska osuuskunnan jäsenistö on yhteisö, on jäsenistölle eduksi, jos jäsenistö ei muutenkaan ole kovin heterogeeninen. Ristiriitoja ja erimielisyyttä on aina ja sitä voi tiettyyn pisteeseen säädellä, mutta heterogeenisyyden kasvaessa liian suureksi riittävän yhtenäisyyden säilyttäminen voi tulla ylivoimaiseksi.

Eräs erilaisten intressien ja eripurien aiheuttava voi olla niin kutsuttu horisonttiongelma. Horisonttiongelmia johtuu jäsenten odotusten erilaisista aikahorisonteista. Nuoremmat jäsenet voivat haluta suuria investointeja tulevaisuuden tarpeisiin. Vanhat taas voivat pitää heidän etunaan sitä, että investoidaan mahdollisimman vähän, koska he eivät ehkä ole enää kauan nauttimasta osuuskunnan tarjoamasta palvelusta. Kuten aiemmin mainitussa vapaamatkustajaongelmassa, vanhat jäsenet saattavat vierastaa sitä, että uudet jäsenet voivat liittyä edullisesti osuuskuntaan, joka on saavuttanut nykytasonsa vanhojen jäsenten uhrauksilla. Näin ollen horisonttiongelmia voi koskea sekä jo tehtyjä että suunnitelmassa olevia investointeja.

Tarkoitukseensa sidotut investoinnit

Osuuskunnat toimivat usein paremmin silloin, jos niiden pääomavaltaisuus on suhteellisen alhainen. Pääoman hallinta osuuskuntamuodossa aiheuttaa jo itsessään hankaluuksia, ja siitä voi tulla osuuskunnan lähes pääasiallinen tarkoitus, kuten joissakin teurastamo-osuuskunnissa on käynyt (Pyykkönen ja Ollila 2012, 24). Pääomavaltaisuus aiheuttaa

myös sen, että osuuskunnan toiminnot monimutkaistuvat ja jäsenistön mahdollisuus arvioida toimintaa vaikeutuu tai ajautuu jäsenistön kompetenssin ulkopuolelle. Jos osuuskunnassa on palkattua henkilökuntaa, on heidän mahdollisuutensa käyttää osuuskuntaa hyväkseen olemassa. Toiminnan läpinäkyvyyden sumeneminen ja osuuskunnan johdon mahdollisuus hyväksikäyttöön on vaikeuttanut monen suomalaisen osuuskunnan toimintaa. Kehityksissä tällaiset väärinkäytökset ovat yleisiä (Vuola et al. 2015).

Infraosuuskunnan kaltaiseen toimintaan kuuluu usein suurtuotannon etujen saaminen yhteisten hankintojen kautta. Edut tulevat paranevasta neuvotteluvoimasta ja suurempien ostojen aiheuttamasta muusta kustannussäästöstä. Tässä asiassa törmätään jälleen heterogeenisyys- ja vapaamatkustajaongelmiin. Suurten jäsenten mahdollisuus saavuttaa suuren ostajan etuja on parempi kuin pienten. Jos suuret eivät ole mukana, pienten on vielä vaikeampaa saada näitä etuja.

Osuuskuntien markkinoiden toimivuutta parantavat ominaisuudet ovat kautta osuuskuntien historian olleet kiistämättömät (Ollila 2004). Liian harvojen toimijoiden olemassaolo markkinoilla johtaa liian usein vääristymiin. Osuuskunnan tuominen tällaisille markkinoille nk. kilpailun mittatikuksi pakottaa toiminnallaan muutkin ruotuun. Jos vaikkapa laajakaistan tarjoajia on vain pari, saattaa jo osuuskunnan perustamisen mahdollisuus auttaa hintaneuvotteluissa.

Osuuskunnat ovat myös helpottaneet tilannetta, jossa palvelun saamiselle ei ole vaihtoehtoja. Vaihtoehdottomuuden tietäessään ainoa palvelun tarjoaja on voinut toimia opportunistisesti, esimerkiksi pyytämällä palvelusta kohtuutonta hintaa. Osuuskunta on pystynyt tehokkaasti estämään vaihtoehdottomuuden hyväksikäytön.

Yhteenveto edellisestä

Alla olevaan listaan on koottu toimivan osuuskunnan edellytyksiä:

- Yhteinen ja mitattava tarve
- Tarpeen suhteen suhteellisen homogeeninen jäsenkunta
- Jäsenten suhteellisen samanlaiset lyhyen ja pitkän tähtäyksen edut
- Suhteellisen alhainen investointiaste
- Toiminta suhteellisen yksinkertaista, jotta jäsenten hyvä hallinnointi ja läpinäkyvyys voidaan saavuttaa
- Toimii läpinäkyvästi
- Muuten huonosti toimivat markkinat

2.4 Osuuskuntamuodon soveltuvuus eri infrapalveluiden organisointiin

Kuten aiemmin mainittiin, osuuskuntamuodon edut ovat eri vaihdantatilanteissa erilaiset. On esimerkkejä siitä, missä osuuskunta on ylivoimainen ratkaisu, mutta myös esimerkkejä, milloin osuuskuntamuoto ei ole ollut välttämättä paras ratkaisu. On myös tilanteita, jossa teknologia, muuttuneet markkinaolosuhteet tai tuotettava palvelu ovat muuttaneet luonnettaan siten, että osuuskuntien suhteellinen etu on hävinnyt. Vielä 40 vuotta sitten yleiset puhelin-, kuivuri- ja puimuriosuuskunnat ovat hävinneet. Toki uudenlaisia koneosuuskuntia perustetaan edelleenkin. Monilla aloilla osuuskunnat ovat yhdistymisten ja laajentumisten kautta kasvaneet yrityksiksi, joilla on enää vähän yhteistä pienosuuskuntien kanssa.

Seuraavassa tarkastellaan esimerkinomaisesti yllä kuvattuja toimivan osuuskunnan edellytyksiä erilaisten infraosuuskuntien näkökulmasta. Edellytyksiä tarkastellaan vesi-, jäte-, tie-, energia- ja laajakaistaosuuskuntien ominaisuuksien kannalta.

Yhteinen ja mitattava tarve

Vesi on välttämättömyyshyödyke sekä ihmisille että yrityksille. Maaseudulla on myös paljon maataloja, joille hyvä vesi on elinehto. Tarve on jäsenistön keskuudessa yhteinen ja mitattavuuskin on selkeä; vesikuutio * €. Tarpeet veden suhteen voivat vaihdella. Mm. kaikkiin teollisuustarkoituksiin ja maatalouteen ei välttämättä tarvita juomavesistandardit täyttävää vettä.

Jätevesistä ja muista jätteistä huolehtiminen saattaa olla monimutkaisempaa ja vaikeammin mitattavaa kuin puhtaan veden ollessa kyseessä. Jätehuollon järjestämisessä saattaa olla erilaisia tarpeita. Jätevedet ja muut jätteet voivat olla hyvin erilaisia ja niistä huolehtiminen vaatii erilaisia kustannuksia. Jätehuollon tarpeen mittaaminen saattaa myös tuottaa hankaluuksia. Usein jäteveden tuotanto on sidoksissa käytetyn veden määrään. Tämä ei välttämättä mittaa jätevesipalvelun tarvetta ja määrää.

Tiestöön liittyvien palveluiden tarve saattaa myös vaihdella paljon. Eri asukkailla voi olla tiestön suhteen erilaisia tarpeita. Huollettavan tien pituuden lisäksi liikennetarpeet vaihtelevat liikennemäärän, painon ja vaikkapa aurasnopeuden suhteen. Joidenkin tiepalvelu voi edellyttää kalliita siltoja.

Energiantarve ja sen mittaaminen on periaatteessa helppoa, mutta jos kyse on erilaista energiamuodoista, mittaaminen ei välttämättä ole helppoa. Uusiutuvien energialähteiden kirjo on jatkuvasti kasvamassa.

Laajakaistapalvelun tarve on myös suhteellisen helposti määriteltävissä nopeudeksi ja toimintavarmuudeksi. Mutta näiden tärkeys voi vaihdella huomattavasti. Toimiva, nopea laajakaistayhteys on monille kotieläintiloille välttämättömyys. Satunnainen harrastekäyttäjä ei ole yhtä riippuvainen hyvistä laajakaistayhteyksistä. Laajakaistajärjestelmä joudutaan kuitenkin rakentamaan vaativimman asiakkaan tarpeiden mukaisesti.

Homogeeninen jäsenkunta

Jäsenistön homogeenisyys on läheisessä kytköksessä tarpeiden yhdenmukaisuuteen. Tarpeista riippumatta erilaisten jäsenten erilainen asema yhteisten asioiden hoidossa saattaa olla erilainen. Suurten jäsenten on aina helpompi huolehtia omista tarpeistaan. Pienten saattaa olla vaikeata huolehtia omistaan ilman suurten mukanaoloa.

Kuten jo aiemmin mainittiin, pienten ja suurten, yksityisten ja yritysten, eläintilojen ja viljatilojen sekä hyvän tai huonon oman kaivon omistavien käyttäytyminen vesihuollon järjestämisessä voi olla kovinkin erilainen.

Jätehuollossa tilanne on samantapainen. Suurilla on paremmat mahdollisuudet huolehtia jätteistään itse. Ilman suuria jäseniä pienten jätehuolto saattaisi tulla kohtuuttoman kalliiksi. Viime vuosina jätevesilainsäädäntö on lisännyt erilaisuutta jätevesihuollossa. Toiset ovat jo investoineet omiin laitteisiinsa, kun taas toiset odottavat apua jätevesiosuuskunnalta.

Nuorilla ja vanhoilla, asuinpaikallaan ja muualla työssäkävijöillä, autolla ja traktorilla ajavalla jne. on luultavasti oma käsityksensä siitä, miten millä hinnalla teitä pidetään kunnossa. Jos ihanteena pidetään vapaaehtoista liittymistä, seuraa vapaamatkustajaongelma, koska tietä on vaikeata sulkea sellaiselta, joka ei halua osallistua tienpidon kustannuksiin.

Mahdollisessa energiaosuuskunnassa jäsenistön ja sitä kautta tarpeiden erilaisuus on ilmeinen. Oma energiatuotanto kasvattaa jäsenistön heterogeenisyyttä.

Laajakaistan käyttäjien kyky ja valmiudet käyttää uutta teknologiaa ylipäänsä vaihtelevat suuresti. Jäsenistön erilaisuus ei loppujen lopuksi vaikuta kovin paljoa, sillä laajakaistayhteydet tehdään käytännössä vaativimpien asiakkaiden tarpeiden mukaan.

Jyvityksen helppous

Osuuskunnan peruspiirteisiin kuuluu, että toiminnan tulos jaetaan jäsenistölle palvelujen käytön suhteessa. Osuuskunnan varat kerätään jäsenmaksuin ja vieraan pääoman avulla. Infraosuuskunnassa tilanne on toisin, koska toiminnan tulos tulee jäsenistölle saatuna palveluna, ja niiden tuottamiseen joudutaan jäsenistöltä keräämään varoja. Infraosuuskunnan käyttömenot tulee voida kerätä siten, että jäsenistö kokee tulleen oikeudenmukaisesti kohdelluksi. Jyvitysjärjestelmän tulee kuitenkin olla riittävän yksinkertainen, jotta jokainen kykenee sitä arvioimaan. Täydelliseen kustannusvastaavuuteen ei voida päästä.

Yllä mainittiin, että vesiosuuskunnan tuottamat palvelut on suhteellisen helppo jyvittää siten, että kokonaiskustannukset jaetaan tuotetuilla kuutioilla, jotka sitten jyvitetään käytetyn veden suhteessa. Ongelmia tulee ainakin putkiverkoston rakentamisen kustannusten jyvittämisessä. Jos verkoston rakentamiskustannukset maksetaan yhteisesti, kohdellaanko lyhyen ja pitkän putken päässä asuvia oikeudenmukaisesti? Jätetäänkö joku osuuskunnan ulkopuolelle siksi, että hänen liittämisenä verkostoon tulee liian kalliiksi? Samanlaisia ongelmia sisältyy jätevesiin. Ongelmaan on käytännössä haettu ratkaisu siten,

että putkiverkosto kustannetaan yhteisesti vain määrättyyn pisteeseen saakka, jonka jälkeen lopun kustantaa tilaaja itse.

Tiekunnissa voidaan ajatella, että koko hoidetun tiestön kustannukset jaetaan tiestön metrimäärällä. Jyvitykseen liittyy monia ongelmia. Jos samaa tietä käyttää monta jäsentä ja eri pituisia matkoja tai pihalle pääsee vaihtoehtoisia teitä, voi oikeudenmukaisen jyvityksen tekeminen olla vaikeaa. Jos tienvarren asiakas liikkuu enimmäkseen painavalla kuorma-autolla ja kuluttaa enemmän tietä, pitääkö hänen osallistua suuremmalla summalla? Jos uusi silta pitää hänen takiaan rakentaa paljon jykevämmäksi kuin mitä henkilöautot tarvitsisivat, pitääkö kustannus kerätä häneltä? Maatilat ja metsätilat tarvitsevat aivan erilaiset sillat kuin mökkiläisen henkilöauto. Maksavatko raskaan sillan kustannukset kaikki, vai maksaako sellaisen tarvitsija lisäkustannuksen? Entä perheet, joilla on kaksi autoa?

Energiaosuuskunta lienee jyvityksen osalta suhteellisen helppo silloin, kun kaikki käytettävä energia voidaan mitata. Jyvityksessä tulee vesiosuuskuntien tapaan ongelmia investointien jyvityksessä.

Laajakaistapalvelun jyvitys koskee miltei pelkästään rakennus (ja ylläpito-) kustannuksia. Kun laajakaista on rakennettu, läpi kulkevien bittien määrällä ei ole merkitystä. Investointien jakoa koskevat samat ongelmat kuin vesi-, jätevesi- ja energiaosuuskuntiakin.

Lyhyen ja pitkän tähtäyksen edut

Lyhyen ja pitkän tähtäyksen etujen eroavaisuus koskee infraan tehtäviä investointeja. Tämä horisonttiongelmaksi kutsuttu ongelma koskee yhtäältä investointien ajankohtaa ja toisaalta eri aikaan jäseneksi tulleiden osallistumista kustannuksiin.

Vesi- ja jätevesiosuuskunnissa verkoston ylläpito- ja korjaustarpeet jakautuvat pitkälle aikavälille. Lyhyen ajan laiminlyönnit voivat tulla pitkällä tähtäyksellä hyvin kalliiksi. Investointien aikataulussa nuorilla ja vanhoilla jäsenillä on intressiristiriita. Vanhat eivät ehkä ehdi elinaikanaan saada osuuskunnan investoinneista riittäväksi katsomaansa hyötyä. Samat vanhat jäsenet voivat myös katsoa, että nuoret pääsevät liian helpolla osuuskuntaan, joka on pystytetty vanhojen jäsenten rahoilla.

Tieosuuskunnissa tilanne on sikäli erilainen, että pelkän tienpidon vaikutus on ajan suhteen rajallinen. Mutta jos tienpitoon sisältyy suuria investointeja, kuten siltojen rakentamisia, koskevat tieosuuskuntia samanlaiset ongelmat kuin vesiosuuskuntia.

Energia, ja varsinkin laajakaistaosuuskuntia horisonttiongelmaksi koskee muita vähemmän, koska investoinnit vanhenevat teknisesti nopeammin kuin fyysisesti.

Matala investointiaste

Yllä todettiin, että jos osuuskunnan pääomavaltaisuus kasvaa, toiminta saattaa vaikeutua. Korkean investointiasteen osuuskuntien toiminta yleensä myös monimutkaistuu ja sen valvonta muuttuu vaikeammaksi.

Vesiosuuskunnan investoinnit vesijohtoverkoston ovat huomattavat. Asiaa helpottaa se, että investointi tapahtuu usein vähitellen ja uusilta jäseniltä peritään heidän aiheuttamiin katsotut lisäkustannukset välittömästi.

Jäteosuuskuntien investoinnit voivat olla hyvinkin suuret. Yhteiskunnan kiristyvät säännökset lisäävät investointipainetta.

Tieosuuskunnan alkuinvestointi on usein aika pieni. Näin siksi, että tiet ovat yleensä jonkinlaisina jo olemassa ja kunnossapito tehdään vuokratyönä.

Energiaosuuskunta joutuu usein investoimaan huomattavia määriä tekniikkaan.

Laajakaistainvestointi puolestaan painottuu alkuvaiheeseen. Ylläpidon kustannus on usein suhteellisen pieni, vaikka tekniikan kehityksessä mukana oleminen maksaakin.

Suurtuotannon edut

Yhdessä tekemisen tarkoitus on usein, että yhdessä suurempia eriä tuottamalla saadaan yksikkökustannukset alemmiksi kuin että kukin tekisi saman työn vain itselleen. Usein investointi on myös sellainen, että sitä ei voi ostaa pientä määrää jokaiselle, vaan pitää ostaa suurempi kokonaisuus. Tätä voidaan sitten käyttää kaikkien hyväksi. Suuri ja monimutkainen investointi saattaa myös vaatia erityistietämystä, joka kannattaa hankkia yhteisesti.

Vesi- jätevesi- ja tieosuuskunnissa suurtuotannon edut eivät välttämättä ole kovin suuria. Jos tarvitaan yhteistä kaivoa, veden- tai jätevedenpuhdistamo, investointi voi olla kohtalaisen suuri.

Energiaosuuskunta voi joutua tekemään merkittäviä investointeja energiantuotantoon.

Laajakaistainvestointi on alussa suurehko.

Markkinavoima

Vesipalvelu on luonteeltaan paikkaan sidottua, ja näin ollen vaihtoehdot ovat joko oma kaivo tai liittyminen vesilaitokseen. Osuuskuntamuodolla voidaan katsoa olevan selvä etu mahdolliseen osakeyhtiöön, josta tulee nk. luonnollinen monopoli. Kilpailun puutteessa palvelun käyttäjät voivat joutua maksamaan ylihintaa.

Jätehuollossa on monilta osin vaihtoehtoista tarjontaa, joten kilpailulla on merkitystä. Jos markkinoilla on riittävän monta tarjoajaa, markkinavoiman käyttö ei liene mahdollista.

Energian tarjontaan liittyy usein suuria yhtiöitä, ja markkinavoiman vääristävä vaikutus voi näkyä. Osuuskunta voi olla hyvinkin tehokas terveen kilpailun ylläpitäjä.

Laajakaistamarkkinoilla vallitsee myös harvojen tarjoajien ylivalta. Jo osuuskunnan perustamisen mahdollisuus saattaa korjata kilpailutilannetta.

Varmuus saatavuudesta

Aiemmin mainittiin, että saatavuuden epävarmuus voi olla merkittävä syy osuuskunnan perustamiseen. Osuuskunnan avulla voidaan varmistaa, että epävarmuutta ei ainakaan käytetä tahallaan.

Vesiosuuskunnassa veden saatavuus on tietysti tärkeätä. Varmuusvarastoinnilla voidaan varautua lyhytaikaisiin katkoihin. Veden saannin merkitys on erityisen tärkeätä kotieläintiloille. Vesiosuuskunnat ovat käytännössä varmistaneet kotieläinten vedensaannin sopimuksilla isompien vesilaitosten kanssa.

Jätehuollossa saatavuuden varmuus ei ole tärkeimpien ominaisuuksien joukossa.

Tieosuuskunnissa saatavuus koskee ennen kaikkea aurausta. Kesäinen tienpito ei ole niin aikaan sidottua, ehkä joitakin tulvatilanteita lukuun ottamatta.

Energian tuotannossa on saatavuudella erityinen merkitys. Tämä koskee ympärivuotisesti mm. maatiloja. Talvella energian saatavuus koskee kaikkia.

Laajakaistan yleisimpiä puheenaiheita on puutteet saatavuudessa. Osuuskunta voi pienentää vikaherkkyttä pitämällä asiakaspään palvelun tuottamisen omissa käsissään.

Yhteenveto edellisestä

Alla olevaan taulukkoon on koottu erilaisten infraosuuskuntien etuja luvussa 3 esitettyihin osuuskuntien ominaisuuksiin. Selvät edut on merkitty kolmella tähdellä, vähäiset yhdellä.

Taulukko 1 Erilaisten infraosuuskuntien etuja

	<i>Vesi</i>	<i>Jätevesi</i>	<i>Tiet</i>	<i>Energia</i>	<i>Laajakaista</i>
<i>Yhteinen ja mitattava tarve</i>	***	**	*	*	**
<i>Homogeeninen jäsenkunta</i>	**	*	**	**	***
<i>Jyvityksen helppous</i>	***	**	*	**	**
<i>Lyhyen ja pitkän tähtäyksen edut</i>	*	*	**	***	***
<i>Matala investointiaste</i>	**	*	***	*	**
<i>Suurtuotannon edut</i>	**	**	*	***	**
<i>Markkinavoima</i>	***	*	*	***	***
<i>Saatavuuden varmuus</i>	**	*	*	***	***

2.5 Organisoituvaihtoehtoja yleisellä tasolla

Yksittäiset osuuskunnat

- + yhteneväiset tarpeet
vapaa liittymisoikeus
- johdon ammattitaito
vastuukysymykset

Yksi osuuskunta

- + hallinto helpompi järjestää ammattimaisesti
kokoo kyläyhteisön
- eriävät tarpeet, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään
byrokraattinen

Osakeyhtiö

- + tehtävien tärkeysjärjestys määräytyisi ammattimaisesti
- kuka Oy:n omistaisi?

Isännöitsijämalli

- + ammattilaiset töissä
selkeät vastuut
- asiakkaiden toiveille ja palautteelle ei selvää kanavaa
sisältävät usein tehottomuutta. Helposti korkeat kustannukset.

Konserni

- + kukin osuuskunta voisi toimia omien ehtojensa mukaisesti
hallinnointipalvelut ostettaisiin ja näin niiden taso pystyttäisiin säilyttämään
- organisaatiosta tulee helposti monimutkainen
vastuukysymykset epäselviä

Lähteet

Bijman, J., Iliopoulos, C. Poppe, K., Cijsselink, Hagedorn, K., Hanisch, M., Hendrix, G., Kühl, R., Ollila, P., Pyykkönen, P., van der Sangen, G. (2012) Support for Farmers' Cooperatives; Final Report. Wageningen: Wageningen UR. 33 p.

North, D. 1992, Transaction Costs, Institutions and Economic Performance, International Center of Economic Growth, Occasional Papers no.30, San Francisco.

Ollila, P. 2009, Principles of Institutional Economics - with Applications to Cooperative Enterprises, University of Helsinki, Department of Economics and Management, Working Paper no 56. Helsinki.

Ollila, P. 2014, Tuottajaosuuskuntien kilpailuedut ja kehittymisen ongelmat taloustieteiden näkökulmasta, Osuuskunnat ja kestävä kehitys, Helsingin yliopiston taloustieteen laitoksen ja Pellervo-Seuran yhteisjulkaisu.

Pyykkönen, P., Ollila, P. 2012, Support for Farmers' Cooperatives; Case Study Report HKScan Hybridisation, Wageningen UR.

Shaffer, J., Staats, J. 1985, Potential Coordinating Functions of Farmers' Cooperatives, Cooperatives for the Future, NCR 140, pp. 53-61, West Lafayette, Indiana.

Smith, A. 1922, The Wealth of Nations, London, J.M. Dent & Sons.

Williamson, O.E. Economic Institutions of Capitalism, New York

Vuola, M, Ollila, P., Kulta, L, 2015 Knowledge Management – cooperative initiative. Review study. One4All-initiative of AgriCord. Knowledge management of Farmers Fighting Poverty – cooperative development. (Task 9), Finnish Agri-agency for Food and Forest Development (FFD), 47.

3 Infraosuuskuntien merkitys maaseudulla

Suvi Rinta-Kiikka & Lauri Vuori

Tutkimuksessa kartoitetaan olemassa olevat infraosuuskunnat Amadeus-tietokannan avulla. Tutkimuksessa arvioidaan niiden tämänhetkistä merkitystä maaseudulla ja arvioidaan tilinpäätöstietojen avulla niiden menestymistä verrattuna muihin samojen toimialojen yrityksiin.

3.1 Vesiosuuskunnat

Yleiskuva

Vesihuollolla tarkoitetaan vesihuoltolain (119/2001) 3 §:n mukaan vedenhankintaa eli veden johtamista, käsittelyä ja toimittamista talousvetenä käytettäväksi sekä viemäröintiä eli jäteveden, huleveden ja perustusten kuivatusveden poisjohtamista ja käsittelyä (Vesihuolto-opas 2013).

Vesihuollon tavoitteena on taata korkealaatuisen talousveden saatavuus, asianmukainen viemäröinti ja jätevesien puhdistus (Ympäristö.fi 2016). Vesihuollosta säädetyn vesihuoltolain tavoitteena on turvata sellainen vesihuolto, että kohtuullisin kustannuksin on saatavissa riittävästi terveydellisesti ja muutoinkin moitteetonta talousvettä sekä terveyden ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemäröinti (Vesihuoltolaki 119/2001). Vesihuoltolaki koskee kaikkia yhdyskunnan vesihuollosta huolehtivia laitoksia, myös pieniä vesiosuuskuntia. Lakia sovelletaan asutuksen vesihuoltoon ja siihen rinnastettavaan elinkeino- ja vapaa-ajantoiminnan vesihuoltoon. Muita vesihuoltoa koskevia lakeja ovat mm. terveydensuojelulaki, ympäristönsuojelulaki, vesilaki sekä maankäyttö- ja rakennuslaki ja näiden lakien nojalla annetut asetukset (talousvesiasetus, vesityökorttiasetus, yhdyskuntajätevesiasetus).

Suomessa vesihuollon järjestämisestä ja ylläpidosta vastaavat kunnat, osakeyhtiöt, osuuskunnat, muut organisaatiot ja yksityiset kiinteistön omistajat tai haltijat.

Kunnat

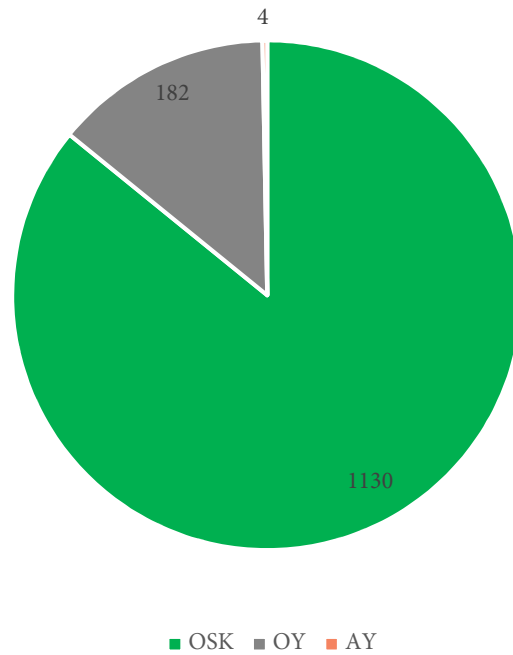
Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus huolehtia vesihuoltopalvelujen saatavuudesta alueellaan. Kuntien omat laitokset huolehtivat valtaosasta Suomen laitosmaista vesihuoltoa. Käytännössä kaikilla Suomen kunnilla on oma tai useamman kunnan yhteisesti omistama vesihuoltolaitos, joka huolehtii vähintään asemakaavoitetun alueen vesihuollosta. Vesihuoltopalvelujen tuottajat ja tekniset ratkaisut voivat vaihdella. Osakeyhtiöt, osuuskunnat ja muut organisaatiot täydentävät kunnan laitoksen palveluja pienemmissä taajamissa ja haja-asutusalueilla (Kunnat.net 2016; Vesihuolto-opas 2013).

Kunnan ohjauskeinona vesihuollossa on toiminta-alueiden hyväksyminen kunnan alueella toimiville vesihuoltolaitoksille. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvoo jätevesien käsittelyä ja ympäristön tilaa. Terveydensuojeluviranomaiset valvovat talousveden laatua. Aiemmin kuntien vastuulla oli myös vesihuollon kehittämissuunnitelman laatiminen ja ajan tasalla pitäminen. Velvoite poistui Vesihuoltolain muutoksen myötä syyskuussa 2014 (Kunnat.net 2016).

Vesihuoltolaitosten organisoinnissa suurimmat muutokset ovat viime aikoina toteutuneet kuntaliitoksissa ja yhtiöittämisratkaisuisissa. Kuntien vesihuoltolaitoksia on lisääntyvästi yhtiötetty usein samaan organisaatioon muiden toimialojen, muun muassa sähköverkko- tai kaukolämpötoiminnan, kanssa. Pienten vesihuoltolaitosten yhdistyminen suuremmiksi alueellisiksi vesihuoltolaitoksiksi ei ole edistynyt (Vesilaitosyhdistys 2015).

Vesiosuuskunnat

Maaseudun infrastruktuurin toimialoista eniten osuuskuntia toimii vesiosuuskuntina veden käsittelyssä, jakelussa ja keräämisessä. Vesiosuuskuntien osuus kaikista maaseudulla toimivista infrastruktuuria hoitavista osuuskunnista oli lähes 90 %. Vuonna 2015 Suomessa toimi 1254 vesiosuuskuntaa, vesihuolto-osuuskuntaa, viemäriosuuskuntaa, jätevesiosuuskuntaa tai muulla tavalla nimettyä osuuskuntamuotoisesti toimivaa vesihuollon toimijaa. Osuuskunnista 1130 toimi vedenjakelun ja puhdistuksen ja 124 viemäri- ja jätevesihuollon parissa. Vesiosuuskunnat ovat lukumääräisesti merkittävimpiä toimijoita vesihuollon alalla. Kuvio 2 nähdään, että vesiosuuskuntien lisäksi vesihuollon parissa toimii harvempi määrä osakeyhtiöitä ja kourallinen avoimia yhtiöitä (Amadeus 2016). Jätevesi- ja viemärintiosuuskunnat on jätetty sivuun seuraavissa tilastokatsauksissa osuuskuntien toiminnan luonteen erilaisuuden vuoksi ja tarkastelun johdonmukaistamiseksi.

Kuvio 2 Vesihuoltotoimialan yritysten määrät yhtiömuodon mukaan

Vesiosuuskunnat käsittävät laajan joukon erilaisia vesihuollon toimijoita, joista osa luokitellaan vesihuoltolaitoksiksi. Ne toimivat pääasiassa asemakaava-alueiden ulkopuolisilla alueilla ja täydentävät siten kunnallisen vesihuoltolaitoksen tarjoamia keskitettyjä vesihuoltopalveluja. Osuuskuntien koko vaihtelee huomattavasti, mutta ne ovat yleensä huomattavasti pienempiä kuin kunnalliset vesihuoltolaitokset.

Osalla osuuskunnista on oma vedenottamo tai jätevedenpuhdistamo, osalla vesi ostetaan toiselta vesihuoltolaitokselta, mikä on usein kunnallinen laitos. Isolla osalla suomalaisista vesihuolto-osuuskunnista jätevedet johdetaan kunnallisille puhdistamoille käsiteltäväksi (Suomen vesihuolto-osuuskunnat ry 2016; Amadeus 2016).

Osuuskuntien omistajina toimivat laitoksen asiakkaat ja osuuskuntien koko vaihtelee paljon: pienimmissä on jäseniä alle 10 ja isoimmissa yli 4000. Tyypillistä vesiosuuskuntien toiminnalle on talkootyö, mikä on mahdollistanut matalan kustannustason ja vesihuollon rakentamisen nykyiselle kattavuudelle (Suomen vesihuolto-osuuskunnat ry 2016).

Vesiosuuskunta on yhdyskunnan vesihuollosta huolehtiva vesihuoltolaitos, kun siinä on liittynään 50 asukasta tai sen vuorokaudessa kuluttama vesimäärä tai tuottama jätevesimäärä on vähintään 10 m³. Edellistä pienemmät vesiosuuskunnat eivät ole vesihuoltolain määrittelemiä vesihuoltolaitoksia. Vesiosuuskunta on myös liiketaloudellista toimintaa harjoittava yritys. Osuuskunta harjoittaa toiminnallaan taloudellista toimintaa jäsentensä hyväksi (Suomen Vesiosuuskuntien Liitto ry 2016). Osuuskunnilla on suuri merkitys suomalaisessa vedenhuollossa.

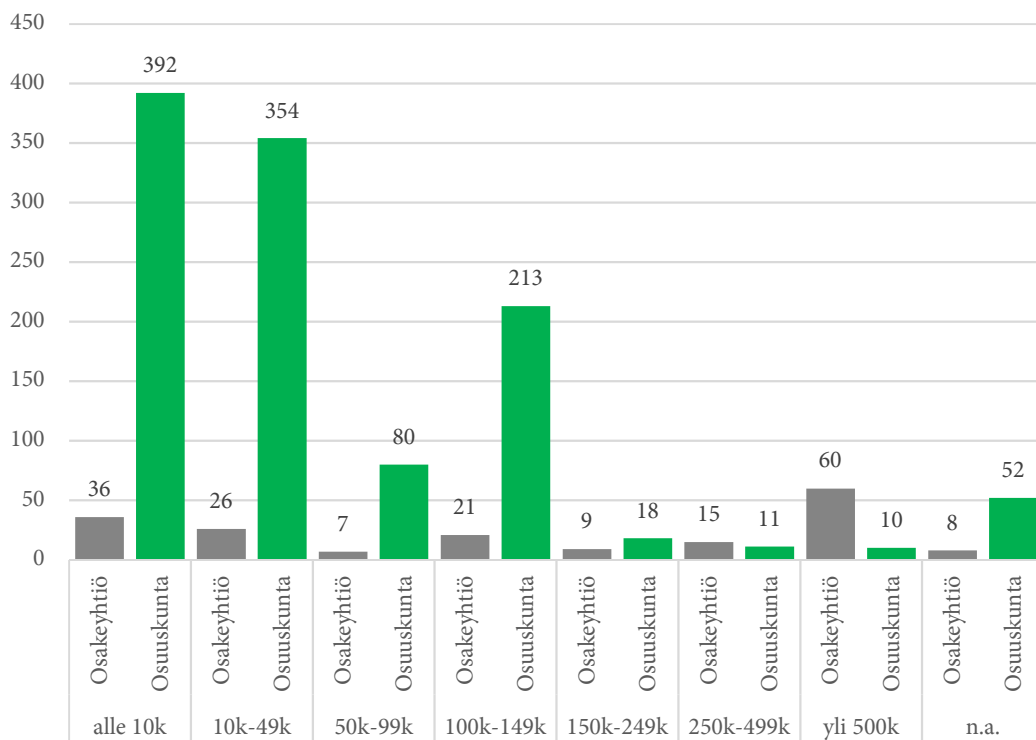
Kiinteistön omistajat ja haltijat

Kiinteistön omistaja tai haltija vastaa kiinteistönsä vesihuollosta ja -laitteistosta liittämiskohtaan saakka. Vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella oleva kiinteistö on liitettävä laitoksen vesijohtoon ja viemäriin. Laissa säädetyn perusteella kiinteistö voi saada liittämismallisuudesta vapautuksen.

Yleiskatsaus vesiosuuskuntiin

Vuoden 2015 lukujen tai yrityksen viimeisimmän julkaiseman tiedon mukaan vesiosuuskunnat työllistivät 508 henkilöä. Määrä ei ole huomattavasti osakeyhtiöissä työskenteleviä, 678 työntekijää, pienempi (Amadeus 2016.) Kuten edellä mainittiin, on talkootyön tekeminen yleistä vesiosuuskunnissa. Tämä osaltaan mahdollistaa vesiosuuskuntien nykyisen toiminnan. Samaan asiaan viittaa myöhemmin Taulukko 3 keskimääräisten vesiosuuskuntien ja -osakeyhtiöiden työvoimakustannukset sekä työntekijämäärät. Keskiarvoilla mitattuna työntekijäkohtaiset työvoimakustannukset ovat vesiosuuskunnissa huomattavan matalat.

Kuvio 2 Kuvio 3 on kuvattu vesihuollon parissa toimivien yritysten jakauma liikevaihdon mukaan ja jaoteltuna osuuskuntiin sekä osakeyhtiöihin. Vesiosuuskunnista yli puolet kuuluvat liikevaihdoltaan alle 50 000 euron kokoluokkaan. Yli 150 000 euron liikevaihdolla toimivia vesiosuuskuntia on vähän. Sen sijaan osakeyhtiömuotoisissa toimijoissa yritykset painottuvat suuren liikevaihdon osakeyhtiöihin.

Kuvio 3 Vesiosuuskuntien ja -osakeyhtiöiden jakautuminen liikevaihdon mukaan (Amadeus 2016)

Vesiosuuskunnista huomattava osa on lisäksi raportoinut viimeisimmän vuoden talousluvuissaan liikevaihdokseen tasan 100 000 euroa. Tämän perusteella valtaosa vesiosuuskunnista toimii noin 100 000 euron tai sitä matalammalla liikevaihdolla. Liikevaihdollaan 100 000 euron ylittäviä vesiosuuskuntia on joitain kymmeniä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että nämä 100 000 euron liikevaihdon kategoriassa toimivat vesiosuuskunnat ovat työntekijämäärältään tarkastelluista kategorioista merkittävimpiä työllistäjiä.

Taulukko 2 nähdään, että vesiosuuskunnat ovat huomattavia työllistäjiä keskisuurissa osuuskunnissa (100 000-150 000 euron liikevaihdolla toimivissa osuuskunnissa). Vaikka suurin osa vesiosuuskunnista kuuluu liikevaihdoltaan pieniin toimijoihin, ei niillä ole juuri merkittävää työllistävää vaikutusta. Alle 100 000 euron liikevaihdolla toimivia osuuskuntia on 826, mutta yhteensä ne työllistävät Amadeus-tietokannan lukujen mukaan vain 42 työntekijää.

Myöhemmin Taulukko 3 tarkasteltaessa keskimääräistä vesiosuuskuntaa, huomataan, että se työllistää vain 2 työntekijää ja keskimääräisen vesiosuuskunnan työvoimakustannukset ovat 20 000 euroa. Myös näiden lukujen perusteella vesiosuuskuntien työllistävä vaikutus on heikko, vaikka ne toiminnallaan tarjoavatkin tärkeää vesihuollon palvelua omistajilleen ja muille asiakkailleen.

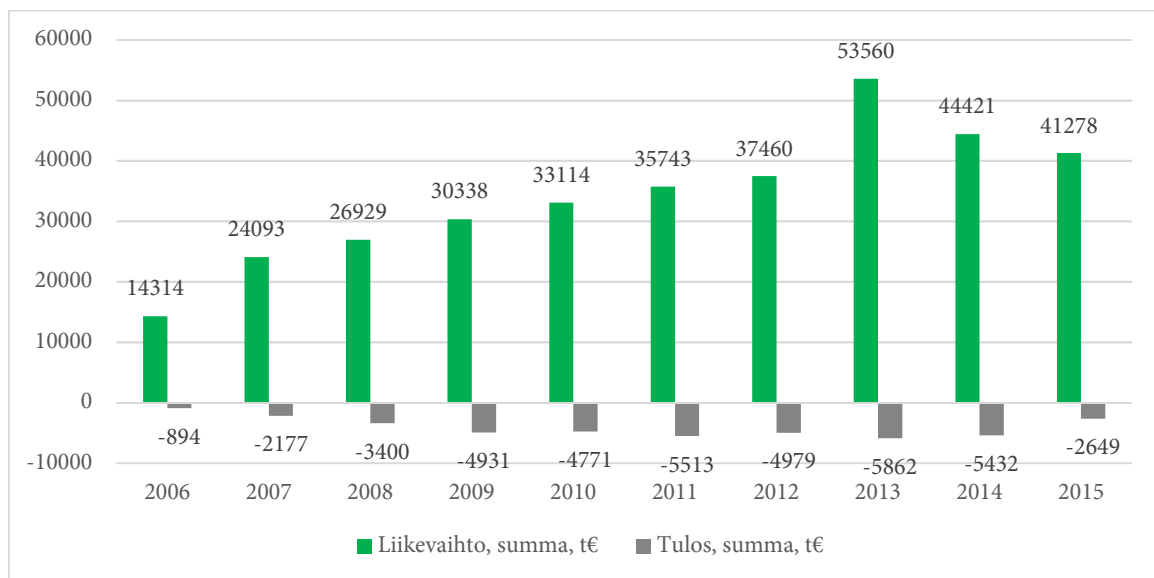
Osakeyhtiöissä työllistävyys korostuu suuremmissa osakeyhtiöissä liikevaihdon kasvun mukaisesti. Suurien, yli 500 000 euron liikevaihdolla toimivien osakeyhtiöiden työllistävä vaikutus on merkittävin. Yli puolet vesihuollon parissa toimivista työntekijöistä työskenteleekin juuri suurissa osakeyhtiöissä.

Taulukko 2 - Vesiosuuskuntien ja -osakeyhtiöiden koko ja henkilöstömäärä

<i>Liikevaihto</i>	<i>Yritysmuoto</i>	<i>Henkilöstömäärä</i>
alle 10k	Osakeyhtiö	n.a.
	Osuuskunta	5
10k-49k	Osakeyhtiö	4
	Osuuskunta	21
50k-99k	Osakeyhtiö	1
	Osuuskunta	16
100k-149k	Osakeyhtiö	28
	Osuuskunta	387
150k-249k	Osakeyhtiö	4
	Osuuskunta	4
250k-499k	Osakeyhtiö	14

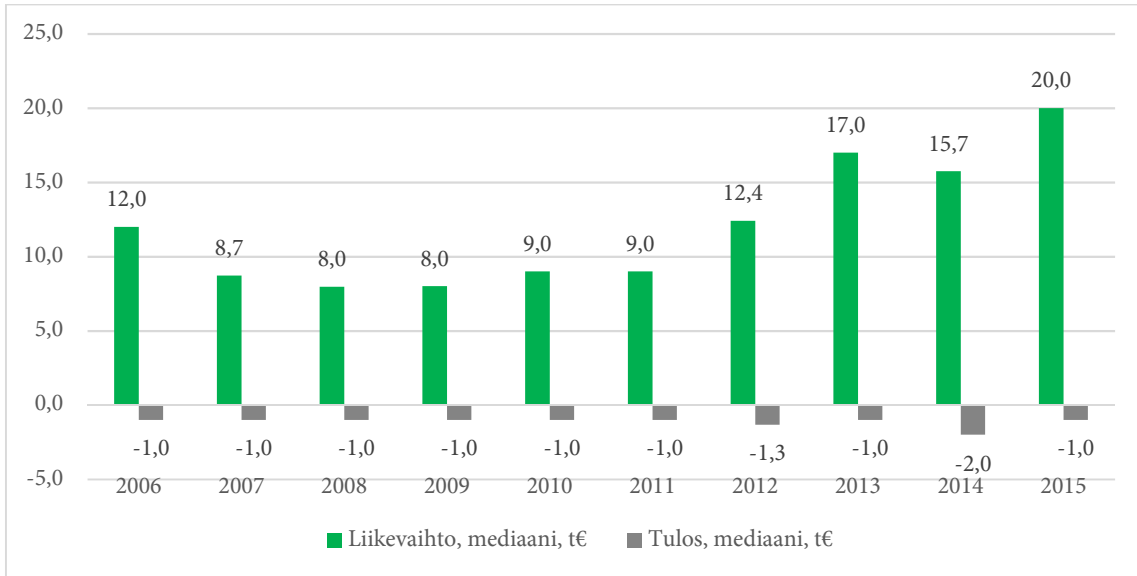
	Osuuskunta	11
yli 500k	Osakeyhtiö	617
	Osuuskunta	52
n.a.	Osakeyhtiö	10
	Osuuskunta	12
Yhteensä	Osakeyhtiöt	678
	Osuuskunnat	508

Vuodesta 2006 vuoteen 2015 vesiosuuskuntien liikevaihto on kasvanut jopa kolminkertaiseksi. Huolimatta liikevaihdon kasvusta, on vesiosuuskuntien tuottama tappio kasvanut samaan ajassa jopa kolminkertaiseksi (Kuvio 4). Huomionarvoista on, että vesiosuuskunnat ovat tuottaneet toimialan kokonaislukuja tarkastellen tappiota jokaisena tarkasteltavana vuotena. Käytettävissä olevien Amadeus-tietokannan yritystietojen mukaan viimeisimmältä tilikaudelta vain 197 osuuskuntaa, eli noin kuudennes vesiosuuskunnista oli tuottanut positiivisen tuloksen. Nollatulokseen oli päätyntä 200 osuuskuntaa, eli samoin reilu kuudesosa vesiosuuskunnista. Negatiivisen tuloksen oli tuottanut 534 osuuskuntaa, eli hieman alle puolet vesiosuuskunnista. Lopuilta vesiosuuskunnilta ei ollut tulokseen liittyviä taloustietoja saatavilla tarkasteluajanjaksolta.

Kuvio 4 Vesiosuuskuntien liikevaihto ja tulos 2006–2015

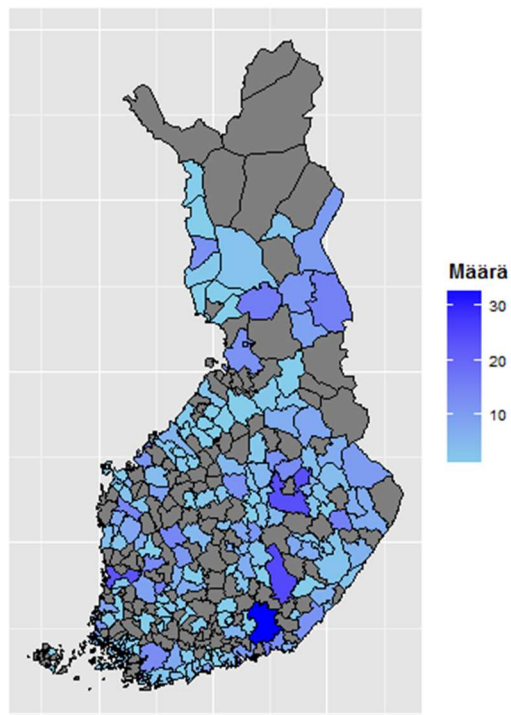
Tarkasteltaessa samalla aikavälillä mediaaniliikevaihtoja ja -tuloksia, on keskilukujen mukaan mediaaniosuuskunnan liikevaihto kasvanut noin 66 % ja tulos pysynyt samana, kun yritysten tunnusluvut on pyöristetty tuhansiin euroihin (Kuvio 5). Mediaaniluvuista voidaan nähdä sama trendi kuin toimialan osuuskuntien summaluviustakin: liikevaihto ja tappio ovat kasvaneet samankaltaisesti tarkastelujaksolla edettäessä.

Kuvio 5 Vesiosuuskuntien mediaaniliikevaihto ja -tulos 2006-2015

Vesiosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Maantieteellisesti tarkasteltuna vesiosuuskuntia löytyy tasaisesti ympäri Suomea. Lukumääräisesti vesiosuuskuntia sijaitsee eniten Kouvolassa (33), Pudasjärvellä (30), Mikkelissä (25), Kuopiossa (24) ja Porissa (23). Vesiosuuskuntien osalta runsaslukuisimmat kunnat on esitetty Kuvio 6 kartassa tummemmalla värisävyllä ja lukumäärältään vähäisempien vesiosuuskuntien kotikunnat vaaleammalla värityksellä.

Kuvio 6 Vesiosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Osuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin

Vuonna 2015 veden käsittelyssä, jakelussa ja keräyksessä toimi 182 osakeyhtiötä ja neljä avointa yhtiötä. Osakeyhtiöistä suuri osa on kuntien ja kaupunkien sekä kuntayhtymien omistamia. Lisäksi osa osakeyhtiöistä on yksityisten henkilöiden omistamia. (Amadeus 2016.)

Keskiarvojen mukainen vesiosuuskuntien vertailu samalla toimialalla toimiviin osakeyhtiöihin osoittaa, että osakeyhtiöt ovat liikevaihdoltaan, työvoimakustannuksiltaan ja kokonaispääomaltaan selvästi suurempia kuin vesiosuuskunnat (Taulukko 3).

Vaikka omavaraisuudessa yritysmuotojen välillä ei ole merkittävää eroa, on osakeyhtiöiden tulos ja liikevaihdon määrä suhteessa kokonaispääomaan selvästi parempi kuin osuuskunnilla. Kuten Taulukko 3 osoittaa, on osakeyhtiömuotoisten vesiosuuskuntien yhteiskunnallinen merkitys työnantajina ja veronmaksajina huomattavasti suurempi. Keskiarvojen perusteella ei osuuskuntamuotoisten vesihuoltoyhtiöiden voida sanoa olevan merkittäviä työllistäjiä, kuten jo aiemmin tuotiin esiin vesiosuuskuntien ja -osakeyhtiöiden liikevaihtoja ja työllistävyttä tarkasteltaessa.

Taulukko 3 Vesiosuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin keskimääräisen yrityksen mukaan

	<i>Osuuskunnat</i>	<i>Osakeyhtiöt</i>
<i>Liikevaihto</i>	59 000 €	1 277 000 €
<i>Tulos</i>	-6 000 €	32 000 €
<i>Verot</i>	1 000 €	16 000 €
<i>Työvoimakustannukset</i>	20 000 €	319 000 €
<i>Kokonaispääoma</i>	445 000 €	7 212 000 €
<i>Omavaraisuusaste</i>	58 %	59 %
<i>Työntekijöiden määrä</i>	2	9

Luvut ovat keskiarvoja vuodelta 2015 tai viimeisimmästä julkaistusta tiedosta (Amadeus 2016).

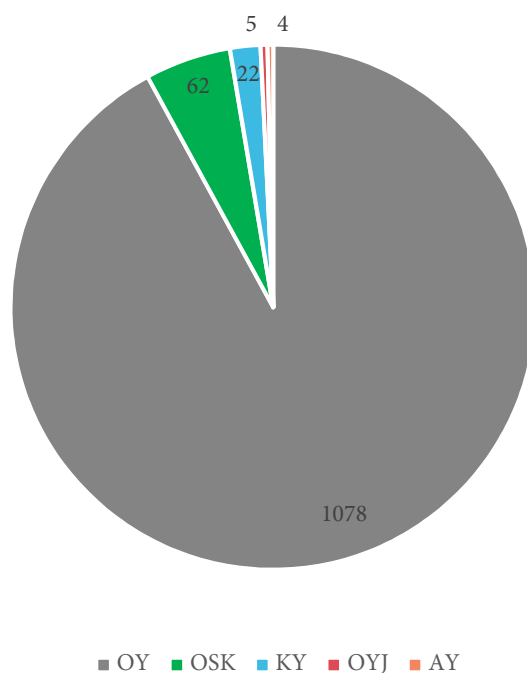
Taulukko 3 keskiarvojen perusteella vesiosuuskuntien yhteiskunnallinen merkitys jää myöskin verojen osalta mitättömäksi. Vaikka osakeyhtiöiden liikevaihtoa suhteuttaisi vesiosuuskuntien toiminnan suuruuteen, on maksettujen verojen osuus osuuskunnissa lähes merkityksetön. Vesiosuuskunnat ovat määrästään huolimatta vuotuisella liikevaihdolla, tuloksella ja henkilötöyön määrällä mitattuna selvästi pienempiä kuin muut seuraavaksi tarkasteltavien toimialojen infraosuuskunnat.

Vesiosuuskunnat vastaavat kuitenkin ainoastaan 10 %:sta kaikesta Suomessa myydyistä talousvedestä ja niiden piirissä on noin 13 % väestöstä. Sen sijaan viisi suurinta kunnallista vesihuoltolaitosta myy 30 % kaikesta myydyistä talousvedestä. (Vesihuolto-opas 2013.) Vesiosuuskunnat muodostavat kuitenkin lukumääräisesti suurimman osan vesihuollon toimijoiden yritysmäärästä ja osuuskuntia on perustettu laajalti ympäri Suomea. Näistä syistä vesiosuuskunnilla on merkittävä rooli paikallisen vesihuollon järjestämisestä maaseudun infrastruktuurissa.

3.2 Energiaosuuskunnat

Yleiskuva

Sähköverkko muodostaa energiahuollon kannalta tärkeimmän infrastruktuurijärjestelmän. Valtion pääosin omistama Fingrid Oy ylläpitää valtakunnan tasolla tapahtuvaa energian siirtoa maan eri osiin suurtehoisessa kantaverkossa. Alueellisesti sähkön siirto- ja jakeluverkoista vastaavat 12 alueverkkoyhtiötä, joiden alueet vastaavat yhden tai kahden maakunnan laajuuden kattavat alueet. Pääosin kuntien omistamien paikallisten sähköyhtiöiden jakelu verkkoja on noin 80. Suurin osa paikallisista sähköyhtiöistä on osakeyhtiömuotoisia, mutta osa on kunnallisia liikelaitoksia. Sähkön siirrosta vastaa paikallisesti myös neljä asukkaiden itsensä omistamaa osuuskuntaa. Suomen sähköverkko muodostuu näin eri toimijoiden ylläpitämistä sähkön siirto- ja jakeluverkoista, jotka yhdessä välittävät voimaloissa tuotetun sähkön maan eri osissa oleville kuluttajille.

Kuvio 7 Energiatoimialan yritysten määrät yhtiömuodon mukaan

Energiaosuuskuntien tehtävänä on sähkönsiirron lisäksi myös muun energian, kuten lämmönjakelun hoitaminen käyttäjille. Vuonna 2015 energianjakelun ja -tuotannon parissa toimi 62 osuuskuntamuotoista laitosta. Niistä 46:n toimiala oli energiantuotanto, 14 toimi energiansiirrossa ja 2 energianjakelussa. Energiaosuuskuntien määrä on energiatoimialalla kuitenkin hyvin vähäinen, verrattuna esimerkiksi osakeyhtiömuotoisiin toimijoihin (Kuvio 7). Tässä tutkimuksessa tarkastelu on rajattu vain energiansiirron ja/tai energianjakelun parissa toimiviin osuuskuntiin. Usein energiaosuuskunta kuitenkin myös tuottaa tai vähintään hankkii jakelemissa energiaa itse.

Energiaosuuskunnissa on erotettavissa kaksi ryhmää. Suuret ja keskikokoiset osuuskunnat toimivat sähkön- ja kaukolämmönjakelussa. Näillä osuuskunnilla sekä liikevaihto että kokonaisuutena määrä ovat huomattavan suuria. Tällaisia suuria osuuskuntia on kuitenkin vain muutama. Suurin osa on pieniä toimijoita, joiden käyttämä energianlähde on puu tai muu uusiutuva energianlähde.

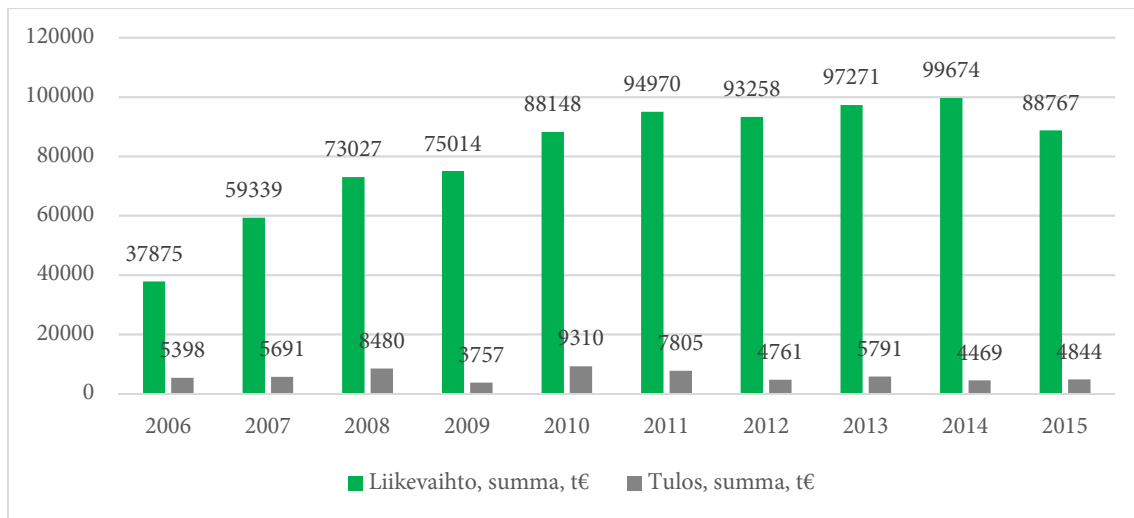
Huomionarvoista energiaosuuskunnissa on, että suurin osa niistä toimii Pohjois-Pohjanmaalla. Enemmistö energiaosuuskunnista toimii suurten kaupunkikeskusten ja seutukuntien keskusten ulkopuolella.

Yleiskatsaus energiaosuuskuntiin

Energiaosuuskunnat ovat liikevaihdolla ja tuloksella mitattuna suurempia osuuskuntia kuin vesi- ja jäteosuuskunnat. Liikevaihdon suuruus verrattuna edellä mainittuihin infrastruktuuritoiminnoissa toimiviin osuuskuntiin selittyy suurimman energiaosuuskunnan

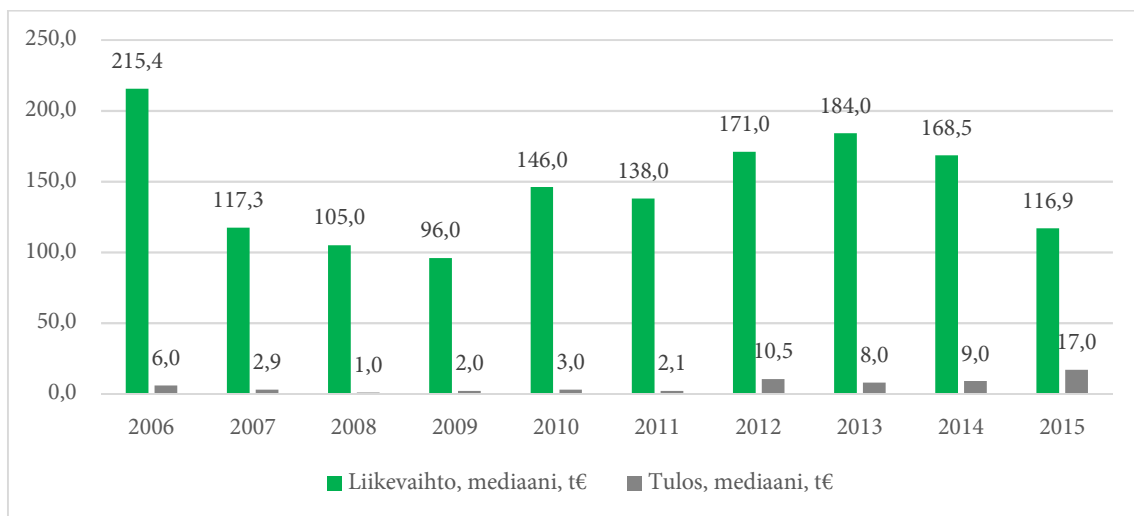
toimintakertomuksen mukaan muun muassa raaka-aineiden hankintakuluilla sekä myyvän lämmön merkittävällä hinnalla (Enon Energia 2015, 4-5).

Vuodesta 2006 vuoteen 2015 energiaosuuskuntien liikevaihto on kasvanut jopa yli kaksinkertaiseksi. Huolimatta liikevaihdon kasvusta on energiaosuuskuntien tulos laskenut samaan ajassa noin 10 %. Vuoden 2015 lukujen osalta saatavilla olevat taloudelliset tilastotiedot ovat vajavaiset edeltävinä vuosilta liikevaihdolta suurimpien energiaosuuskuntien osalta (Kuvio 8). Jos suurimpien energiaosuuskuntien liikevaihto on pysynyt edeltävien vuosien tasolla, on syytä olettaa, että koko toimialan osuuskuntien summattu liikevaihto on jatkanut trendin mukaista tasaista kasvua myös vuonna 2015.

Kuvio 8 Energiaosuuskuntien liikevaihto ja tulos 2006-2015

Tarkasteltaessa samalla aikavälillä mediaaniliikevaihtoja ja -tuloksia, on keskilukujen mukaan energiaosuuskuntien liikevaihto laskenut 45 %, mutta mediaanitulo on kuitenkin vastaavana aika kuitenkin lähes kolminkertaistunut (Kuvio 9).

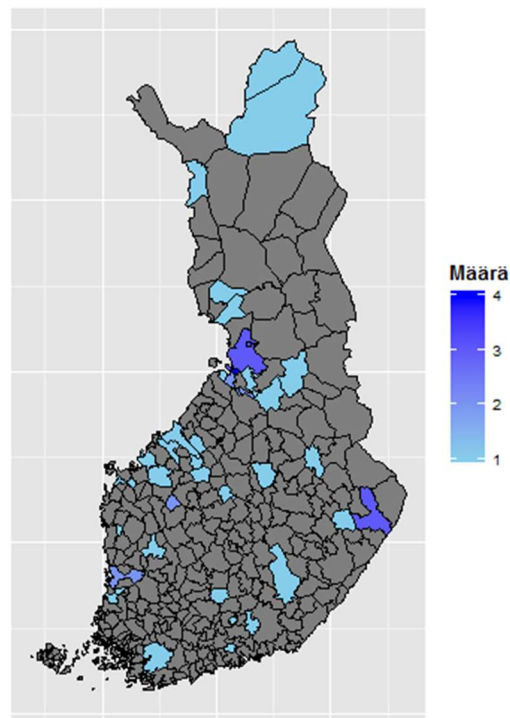
Kuvio 9 Energiaosuuskuntien mediaaniliikevaihto ja -tulos 2006-2015

Vaikka energiaosuuskuntien summattu liikevaihto on kasvanut tasaisesti viimeisen tarkastellun vuosikymmenen aikana, on kehitys ollut vaihtelevampaa mediaanilukuja tarkasteltaessa. Energiaosuuskuntien vähäinen määrä sekä niiden eriytyminen toimialan eri sektoreihin vaikuttaa suuresti taloudellisiin tunnuslukuihin. Mediaanilukujen perusteella keskivertoenergiaosuuskunta on pystynyt kuitenkin kasvattamaan tulostaan tasaisesti viime vuosina.

Mediaanilukujen perusteella energiaosuuskunnat ovat liikevaihdoltaan lähes kaksinkertaisia verrattuna aiemmin tarkasteltuihin vesiosuuskuntiin. Syinä liikevaihdon suuruuteen pidettiin edellä raaka-aineiden hankintakustannuksia sekä lämpöenergian korkeampia myyntihintoja.

Energiaosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Suurin osa energianjakelun ja -siirron parissa toimivista osuuskunnista sijaitsevat Pohjois-Pohjanmaalla. Osuuskunnista neljä sijaitsee Kempeleessä ja kolme Oulussa. Toinen energiaosuuskuntien keskittymä on Joensuussa, missä sijaitsee kolme osuuskuntaa. Muut toimialan osuuskunnat sijaitsevat hajanaisemmin ympäri Suomea.

Kuvio 10 *Energiaosuuskuntien alueellinen jakautuminen*

Energiaosuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin

Energiaosuuskunnat ovat keskimäärin selvästi suurempia kuin muut infrastruktuuria hoitavat osuuskunnat niin liikevaihdolla, kokonaispääomalla kuin myös henkilöstömäärällä mitattuna. Kuitenkin verrattuna saman energiatoimialan keskimääräiseen osakeyhtiöön, jää osuuskuntamuotoinen yritys vesiosuuskuntien tavoin selvästi pienemmäksi taloudellisten tunnuslukujen keskiarvojen perusteella.

Keskimääräisen energiaosuuskunnan liikevaihto ja maksetut verot ovat osakeyhtiöön verrattuna vain kahdeksasosan suuruiset. Tuloksen osalta energiaosuuskunnat ovat kuitenkin pystyneet tekemään suhteessa selvästi parempaa tulosta, sillä energiaosuuskuntien keskitulos on ollut vain alle puolet osakeyhtiön vastaavasta. Energiaosuuskunnat ovat liikevaihtoon suhteutettuna pystyneet siis tuottamaan noin neljä kertaa parempaa tulosta.

Työvoimakustannuksissa osuuskuntien keskikulut ovat vain viidennes osakeyhtiöiden vastaavasta, samalla kun työntekijöitä on vain kolmannes osakeyhtiöiden keskimäärästä. Liikevaihdon ja verojen tapaan selkeä ero syntyy myös yritysten kokonaispääoman suuruutta vertailtaessa. Osuuskuntien kokonaispääoma on vain seitsemäsosa osakeyhtiöistä, mutta osuuskuntien omavaraisuusaste on vastaavasti selkeästi korkeampi kuin osakeyhtiöissä.

Taulukko 4 Energiaosuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin keskimääräisen yrityksen mukaan

	<i>Osuuskunnat</i>	<i>Osakeyhtiöt</i>
<i>Liikevaihto</i>	1 586 000 €	13 443 000 €
<i>Tulos</i>	94 000 €	222 000 €
<i>Verot</i>	19 000 €	145 000 €
<i>Työvoimakustannukset</i>	352 000 €	1 614 000 €
<i>Kokonaispääoma</i>	4 769 000 €	33 497 000 €
<i>Omavaraisuusaste</i>	58 %	42 %
<i>Työntekijöiden määrä</i>	10	29

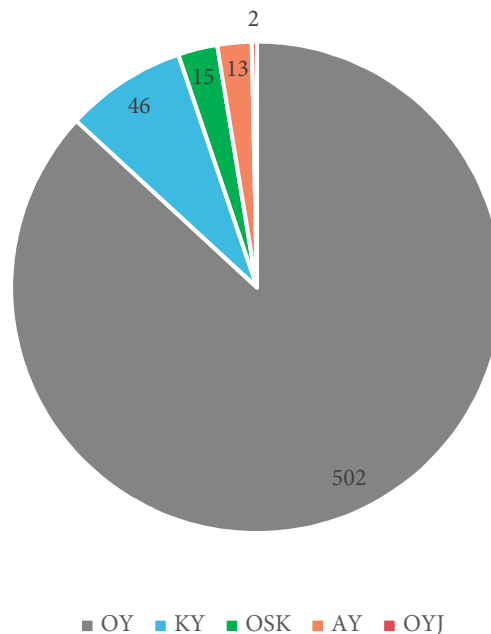
Vertailusta on poistettu Oyj-muotoiset toimijat. Luvut ovat keskiarvoja vuodelta 2015 tai viimeisimmästä julkaistusta tiedosta (Ama-deus 2016).

Energiaosuuskuntien vähäiseen lukumäärään sekä maksettujen verojen suuruuteen suhteutettuna energiaosuuskunnilla ei ole merkittävää yhteiskunnallista merkitystä työllistäjänä, saati yhteisöveron maksajana. Energiaosuuskuntien suuren liikevaihdon vuoksi ne muodostavat kuitenkin merkittävää taloudellista toimeliaisuutta toiminta-alueellaan. Suoria taloudellisia vaikutuksia on syntynyt osuuskuntien talousalueelle esimerkiksi suurimman energiaosuuskunnan, Enon Energian, toimintakertomuksen mukaan paikallisen hakkeen ostosta lämpövoimalan energianlähteeksi sekä suoritetuista korjaus- ja huolto- töistä (Enon Energia 2015, 4-5).

3.3 Jäteosuuskunnat

Yleiskuva

Suomessa kuntien tehtävänä on jätelakiin 646/2011 (2011) perustuen huolehtia yhdyskuntajätteen jätehuollon järjestämisestä. Kuntien vastuisiin kuuluvat muun muassa jätteen keräyspaikasta määrääminen, järjestetyn jätteenkuljetuksen järjestämisestä ja sen alueesta päättäminen sekä muusta jätehuollon viranomaispäätöksenteosta huolehtiminen. Jätelain mukaan kunta voi järjestää esimerkiksi jätteen kuljetuksen omana toimintanaan tai muuta yhteisöä tai yksityistä yrittäjää käyttäen. Kunta voi myös päättää jätteenkuljetuksen järjestämisestä sopimusperusteisesti, jolloin asumisjätteen kuljetukset sovi- taan asukkaiden ja kuljetusyrittäjien kesken. (Kuntaliitto 2006, 8-12).

Kuvio 11 Jätetoimialan yritysten määrät yhtiömuodon mukaan

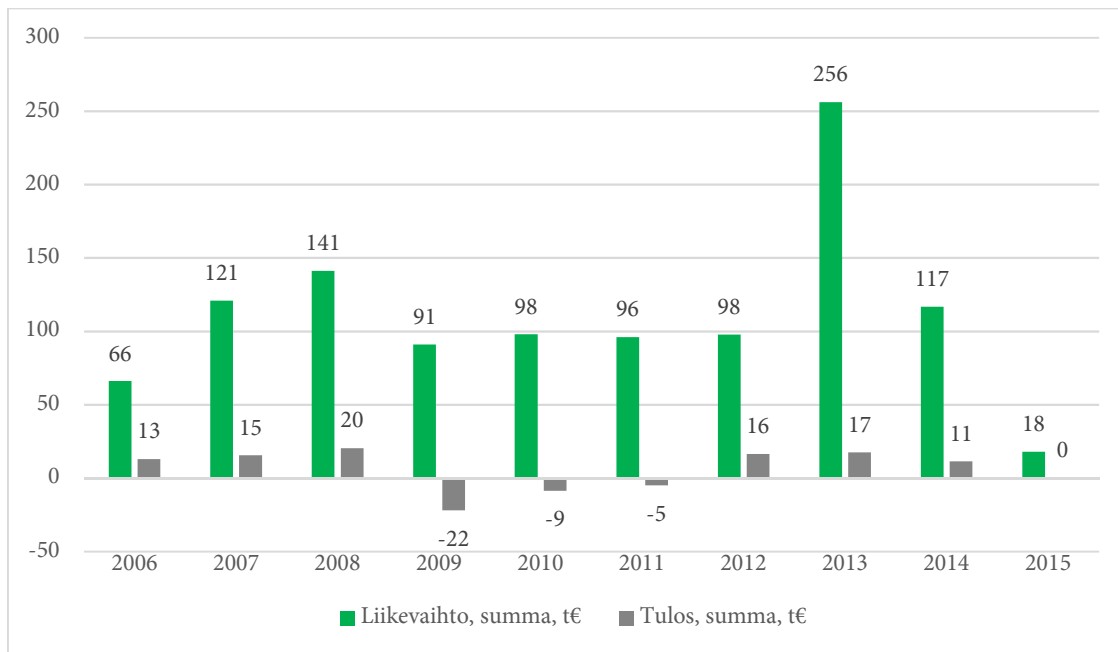
Jätteen keräyksen ja käsittelyn parissa toimivia osuuskuntia on verrattain vähän, vaikka jätehuollon ja -kuljetusten ulkoistaminen kuntien tehtävistä on yleistä. Suurin osa jätehuollon toimijoista on Kuvio 11 mukaisesti osakeyhtiömuotoisia ja myös kommandiittiyhtiöitä on alalla enemmän kuin osuuskuntia. Vuoden 2015 lopussa jätehuollon parissa toimivia jäteosuuskuntia oli vain 15. Jäteosuuskunnat hoitavat pääasiassa kompostointia ja jätteiden keräystä pienillä hajanaisilla alueilla.

Yleiskatsaus jäteosuuskuntiin

Jäteosuuskuntien talousluvut osoittavat, ettei jätehuollon parissa toimivien osuuskuntien taloudellinen merkitys ole suuri. Jäteosuuskunnat eivät myöskään työllistä. Jäteosuuskunnista suurimpana toimijana aineistoista erottuu ICT-tuottajaosuuskunta -TY, jonka osuus kaikkien toimialan osuuskuntamuotoisten yritysten liikevaihdosta on ollut noin

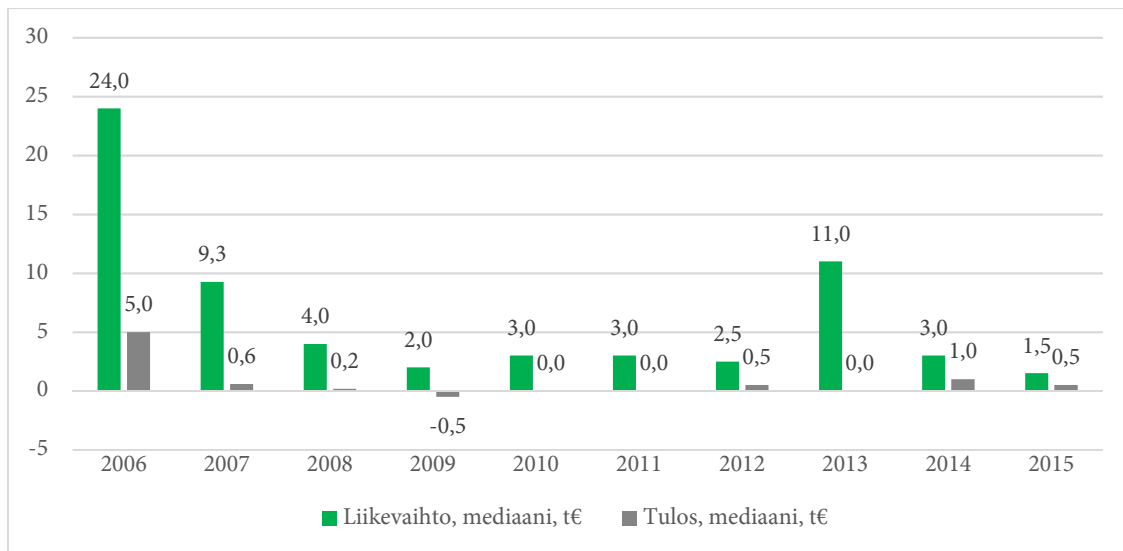
90 % vuodesta 2008 alkaen. Osuuskunta ei ole kuitenkaan tuottanut tulosta yhtenäkkään tarkasteltuna vuotena vuosien 2006 ja 2015 välillä, eikä sillä ole lainkaan omia työntekijöitä. ICT:n palvelut on järjestetty erillisen palveluyrityksen kautta. ICT-tuottajaosuuskunta -TY (2016) huolehtii verkkosivujensa mukaan tieto- ja teleteknisten laitteiden valmistajien ja maahantuojien kierrätysvastuiden toteuttamisesta, joten osuuskunnan toiminta ei liity tässä tarkastelussa keskeisiin maaseudun infrastruktuuripalveluihin. Tästä syystä seuraavissa taloudellisten tunnuslukujen tilastokatsauksissa ICT-tuottajaosuuskunta -TY on jätetty pois tarkasteluista.

Jätehuollon parissa toimivien osuuskuntien summattu liikevaihto on kokonaisuudessaan selvästi pienempää, kuin muiden tarkasteltujen infraosuuskuntien. Kuvio 12 luvuissa tulee huomioida, että osalta yrityksistä ei ole ollut saatavilla taloustietoja vuodelta 2015, joten luvut eivät ole täysin vertailukelpoiset edeltävien vuosien lukuihin. Myös jäteosuuskuntien vähäisen määrän ja taloustietojen puutteellisuuden raportoinnin vuoksi tilastoissa on tarkasteltujen vuosien välillä hajontaa. Viime vuosikymmenen aikana jäteosuuskuntien yhteenlaskettu liikevaihto on kuitenkin vaihdellut noin 100 000 euron tienoilla.

Kuvio 12 Jäteosuuskuntien liikevaihto ja tulos 2006-2015

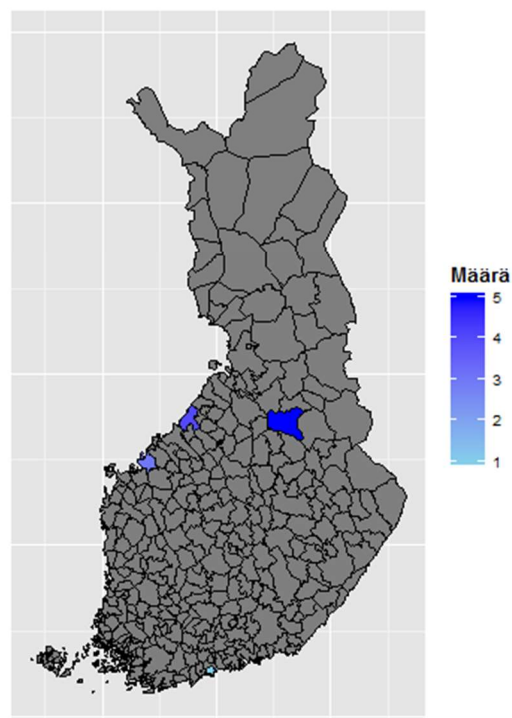
Mediaaniliikevaihtolukujen perusteella Kuvio 13 jäteosuuskuntien liiketoiminta on keskimäärin hyvin pientä. Jäteosuuskuntien tuottamat tulokset ovat yhtäläisesti matalalla tasolla. Vähäiseen liikevaihtoon suhteutettuna osa jäteosuuskunnista on kuitenkin onnistunut tuottanut hyvän tuloksen. Tätä selittää osaltaan Taulukko 5 keskimäärin hyvin matala kokonaispääoman määrä. Toimintaan ei ole sitoutunut suuria pääomia ja jäteosuuskuntien omavaraisuusaste on keskimäärin huomattavan korkea, jopa yli 80 %.

Kuvio 13 Jäteosuuskuntien mediaaniliikevaihto ja -tulos 2006-2015

Jäteosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Jäteosuuskunnat ovat sijoittuneet pääasiassa Kainuuseen sekä Pohjanmaalle ja Pohjois-Pohjanmaalle. Eniten jäteosuuskuntia on Kajaanissa, missä osuuskuntia sijaitsee viisi, Kallajoella, missä on neljä osuuskuntaa sekä Uudessakaarlepyyssä, missä osuuskuntia on kolme. Yksittäiset jäteosuuskunnat sijaitsevat Evijärvellä, Oripäässä ja Vöyrissä.

Kuvio 14 Jäteosuuskuntien alueellinen sijainti

Vertailu osakeyhtiöihin

Jäteosuuskuntien liiketaloudellinen merkitys on myös muiden taloudellisten tunnuslukujen perusteella yhteiskunnalle ja osuuskunnille itselleen mitätön. Jäteosuuskunnat eivät työllistä. Jäteosuuskunnilla on korkea omavaraisuusaste, jota osaltaan selittää myös pienhkö kokonaispääoman määrä: toimintaan ei ole sitoutunut paljoa pääomaa.

Keskimääräisen osuuskunnan työllistäessä kaksi työntekijää, ei tilastolukujen mukaan jäteosuuskuntien keskimääräinen työvoimakustannus ole kuitenkaan kuin tuhat euroa. Jäteosuuskunnat ovat kuitenkin raportoineen heikosti talouslukujaan. Tämä näkyy siinä, että vain isoimmalla liikevaihdolla toiminut jäteosuuskunta, Petäjämaan kompostiosuuskunta, on raportoinut työntekijämääränsä. Viisi muuta jäteosuuskuntaa on raportoinut viimeisimmissä luvuissaan työvoimakustannuksensa 500 – 2 000 euron välille. Samoin tiedot maksetuista veroista löytyvät alle puolelta osuuskunnista, verojen vaihdellessa nol-lan ja 5 000 euron välillä.

Jätetoiminnan parissa toimivat osakeyhtiöt vertautuvat sen sijaan paremmin muihin tarkasteltuihin infraosakeyhtiöihin keskimääräisen liikevaihtonsa ja muidenkin tunnuslukujen osalta. Jäteosakeyhtiöt ovat erikoistuneet selvästi jäteosuuskuntia kattavammin erilaisiin jätehuollon palveluihin. Jäteosuuskuntien toiminta koostuu suurimmaksi osaksi kompostoinnista.

Taulukko 5 Jäteosuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin keskimääräisen yrityksen mukaan

	Osuuskunnat	Osakeyhtiöt
<i>Liikevaihto</i>	18 000 €	3 727 000 €
<i>Tulos</i>	1 000 €	90 000 €
<i>Verot</i>	2 000 €	43 000 €
<i>Työvoimakustannukset</i>	1 000 €	659 000 €
<i>Kokonaispääoma</i>	34 000 €	3 315 000 €
<i>Omavaraisuusaste</i>	86 %	41 %
<i>Työntekijöiden määrä</i>	2	17

Vertailusta on poistettu Oyj-muotoiset toimijat. Luvut ovat keskiarvoja vuodelta 2015 tai viimeisimmästä julkaistusta tiedosta (Amadeus 2016).

Vaikka toimialakoodien perusteella jäteosuuskunnat ja -osakeyhtiöt vaikuttaisivatkin toimivan samoilla toimialoilla, on niiden käytännön toiminta edellä mainitun perusteella hyvin erilaista. Jäteosuuskuntien toimiminen kompostointipalvelujen parissa ei ole taloudellisilla mittareilla vertailtavissa osakeyhtiöiden toimintaan, joka on useimmissa osakeyhtiöissä erikoistunut jätehuoltoon tai kierrätykseen. Osakeyhtiömuotoisia jätetalveluiden tuottajia löytyy Amadeus-tietokannasta yli 500, mikä on jo huomattavan suuri lukumäärä, vaikka jokaisen yrityksen pääasiallinen toiminta ei liittyisikään suoranaisesti maaseudun infrastruktuuriin liittyviin jätetalveluihin.

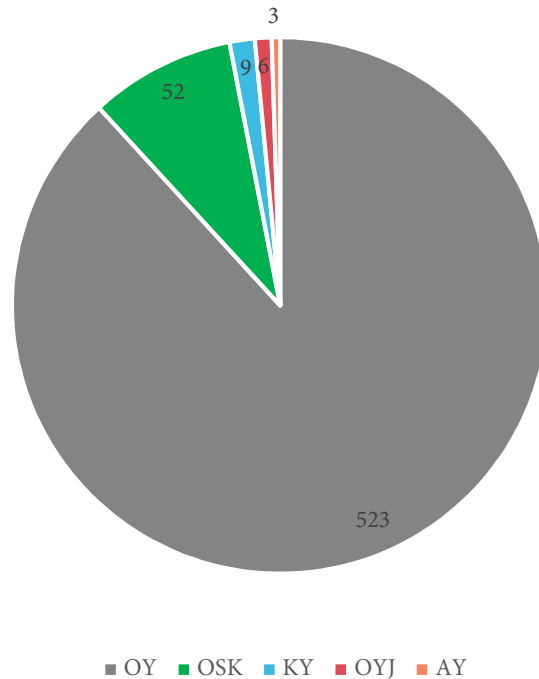
Maaseudun infrastruktuurin jätetalveluiden parissa toimivien osuuskuntien vähäinen määrä kertoo jo itsestään osuuskuntien vähäisestä yhteiskunnallisesta merkityksestä. Kompostointitoiminnasta löytyy Amadeus-tietokannan aineistosta myös joitain osakeyhtiömuotoisia toimijoita, joten toiminta ei tälläkään toimialalla ole erityisesti keskittynyt osuuskuntamuotoisten yritysten toiminnaksi. Jäteosuuskuntien työllistävyys on lisäksi tarkastelluista infrastruktuuriorganisaatioista vähäisintä, eivätkä osuuskunnat vaikuta olevan taloudelliselta toimeliaisuudeltaan merkittävässä asemassa paikallisesti.

3.4 Tietoliikenneosuuskunnat

Yleiskuva

Tietoliikennettä eli langallisia ja langattomia tietoliikenneverkkoja hoitavia osuuskuntia oli vuoden 2015 päättyessä 52 (Amadeus 2016). Edellä tarkasteltujen jätehuollon toimijoiden tapaan myös tietoliikennetoiminnassa osakeyhtiömuotoiset toimijat ovat suuressa roolissa (Kuvio 15). Kymmenesosa yrityksistä on kuitenkin osuuskuntamuotoisia. Osa tietoliikenneosuuskunnista on pohjiltaan vanhoja puhelinosuuskuntia. Osa puhelinosuuskunnista on osakeyhtiöittänyt toimintansa viimeisen parin kymmenen vuoden aikana. Yli puolet tarkastelluista osuuskunnista on perustettu kuitenkin vasta 2000-luvulla.

Merkittävä tietoliikenneosuuskuntien perustamisalto on ajoittunut vuoden 2007 jälkeiseen aikaan. Uusien perustettujen tietoliikenneosuuskuntien toiminta on perustunut suurelta osin erilaisten laajakaistapalveluiden järjestämiseen haja-asutusalueille. Näiden osuuskuntien toiminta on viime vuosina pyörinyt matalalla liikevaihdolla ja vähäisellä työntekijämäärällä. Aikaisemmin perustetut tietoliikenneosuuskunnat ovat pääasiassa vanhoja puhelinosuuskuntia, jotka ovat liikevaihdoltaan ja työllistävyydeltään merkittäviä taloudellisia toimijoita. Tietoliikenneosuuskunnat voidaankin edellä olevan perusteella jakaa karkeasti kahteen kastiin: vanhoihin puhelinosuuskuntiin sekä uusiin laajakaistaosuuskuntiin.

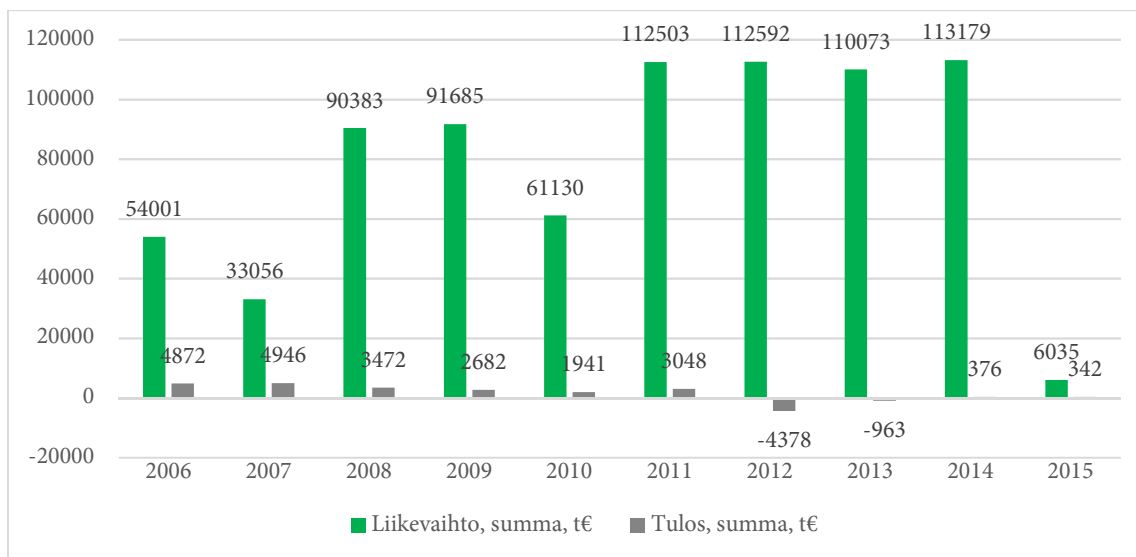

Kuvio 15 Tietoliikennetoimialan yritysten määrät yhtiömuodon mukaan

Uusien tietoliikenneosuuskuntien perustaminen näkyy myös alla olevista kuvaajista ensinnäkin toimialan osuuskuntien kokonaisliikevaihdon rajuna kasvuna tarkastelujaksolla sekä toisekseen mediaaniluvuissa pienten osuuskuntien lukumäärän kasvettua. Toimialan liikevaihto on lähtenyt merkittävästi kasvamaan vuodesta 2008 alkaen ja mediaanilukuja tarkasteltaessa uusien osuuskuntien perustaminen 2007 on pienentänyt selvästi niin tietoliikenneosuuskuntien mediaaniliikevaihtoa kuin -tulostakin. Vuoden 2015 osalta saatavilla olevat tiedot ovat puutteelliset suurimpien tietoliikenneosuuskuntien osalta, joten vuoden tunnusluvut eivät ole vertailukelpoiset Kuvio 16 kokonaisliikevaihdon ja -tuloksen osalta.

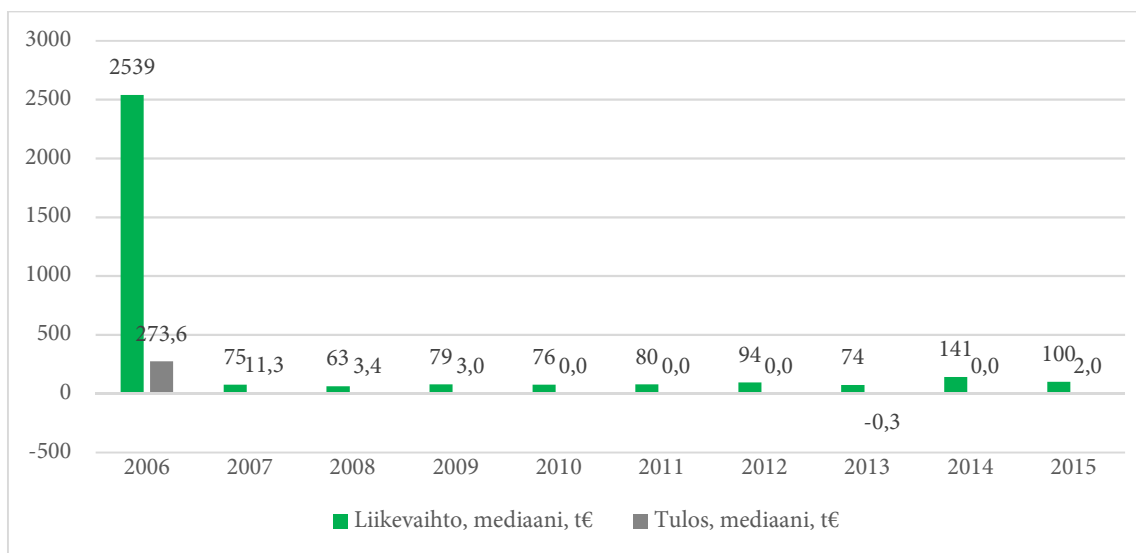
Yleiskatsaus tietoliikenneosuuskuntiin

Toimialan osuuskuntien kokonaisliikevaihto kasvoi ripeästi yli kaksinkertaiseksi vuosien 2006 ja 2011 välillä. Tämän jälkeen osuuskuntien liikevaihto on pysynyt vakaalla korkealla tasolla noin reilun miljoonan euron paikkeilla. Tietoliikenneosuuskuntien tulos on kuitenkin heikentynyt vastaavilla ajanjaksoilla. Vuoteen 2011 asti kokonaistulos toimialan osuuskunnissa oli plussalla, mutta vuodesta 2012 tulokset ovat painuneet miinukselle tai jääneet matalalle tasolle. Tietoliikenneosuuskuntien suuriin liikevaihtoihin suhteutettuna tulokset ovat hyvin matalia verrattuna muihin tarkasteltuihin osuuskuntamuotoisiin infrastruktuuriosuuskuntiin.

Kuvio 16 Tietoliikenneosuuskuntien liikevaihto ja tulos 2006-2015

Mediaaniluvuissa korostuvat vuoden 2006 keskiluvut, jolloin tietoliikenneosuuskuntien määrä oli vähäinen ennen tarkasteltujen osuuskuntien perustamisaltoa vuonna 2007. Vuoden 2007 jälkeen mediaaniliikevaihdot ovat kasvaneet maltillisesti, samalla kun mediaanitulokset ovat laskeneet matalalle tasolle lähelle nollatuloksia. Vuoden 2006 mediaaniluvut kuvaavatkin paremmin vanhojen puhelinosuuskuntien mediaanilukuja.

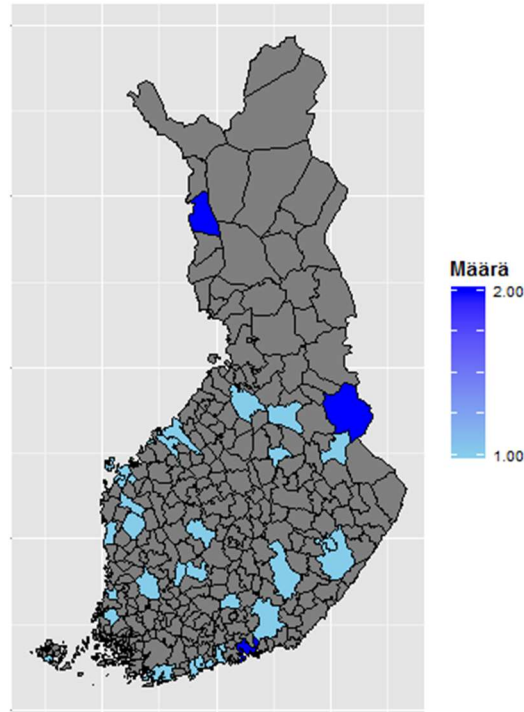

Kuvio 17 Tietoliikenneosuuskuntien mediaaniliikevaihto ja -tulos 2006-2015

Tietoliikenneosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Tietoliikenneosuuskunnat ovat hajaantuneet tasaisesti eri puolille Suomea, eikä toimialan osuuskuntien sijaintien perusteella voida tehdä suoria johtopäätöksiä. Osuuskuntien joukossa on muun muassa suuria itäsuomalaisia puhelinosuuskuntia, kuten Savonlinnan, Mikkelin ja Kainuun Puhelinosuuskunnat. Lisäksi hajanaisemmin ympäri Suomea löytyy

pienempiä laajakaistaosuuskuntia, jotka toimivat haja-asutusalueilla pienellä liikevaihdolla eivätkä ne juuri työllistä. Tällaisia ovat muun muassa Verkko-osuuskunta Ysinetti Orivedeltä sekä Luoteis-Kuhmon Kyläverkko-osuuskunta.

Kuvio 18 Tietoliikenneosuuskuntien alueellinen jakautuminen

Vertailu osakeyhtiöihin

Tietoliikenteen hoidossa osuuskunnilla on selvästi suurempi taloudellinen merkitys kuin muilla infrastruktuuriin liittyvillä toimialoilla verrattuna osakeyhtiöihin. Keskimääräinen tietoliikenneosuuskunta ei kalpene osakeyhtiöille liikevaihdossa ja niillä on jopa keskimääräisesti osakeyhtiötä suurempi työllistävä vaikutus. Vuonna 2015 tietoliikenneinfrastruktuuria hoiti Suomessa kuitenkin 523 osakeyhtiötä, muutama julkinen osakeyhtiö ja vain 52 osuuskuntaa (Kuvio 15).

Hyvät talousluvut ovat osaltaan perintöä vanhoilta perinteikkäiltä puhelinosuuskunnilta, joilla on edelleen suuri merkitys tietoliikenneinfrastruktuurin palveluiden tarjonnassa. Tietoliikenneosuuskunnat ovat keskimäärin onnistuneet pitämään toimintansa kannattava ja tuottamaan tulosta, kun samaan aikaan osakeyhtiömuotoiset toimijat ovat viimeimpien talouslukujen mukaan tuottaneet keskimäärin selkeää tappiota. Veroja osuuskunnat ovat maksaneet suhteessa osakeyhtiötä vähemmän. Keskimääräisten työvoimakustannusten ollessa lähes yhtä suuret, on osuuskuntien keskityöntekijämäärä kuitenkin yli kaksinkertainen verrattuna osakeyhtiöihin.

Taulukko 6 - Tietoliikenneosuuskuntien vertailu osakeyhtiöihin keskimääräisen yrityksen mukaan

	Osuuskunnat	Osakeyhtiöt
Liikevaihto	2 460 000 €	4 187 000 €
Tulos	1 000 €	-285 000 €
Verot	28 000 €	84 000 €
Työvoimakustannukset	1 040 000 €	1 206 000 €
Kokonaispääoma	4 719 000 €	8 175 000 €
Omavaraisuusaste	44 %	43 %
Työntekijöiden määrä	59	24

Vertailusta on poistettu Oyj-muotoiset toimijat. Luvut ovat keskiarvoja vuodelta 2015 tai viimeisimmästä julkaistusta tiedosta (Amadeus 2016).

Liikevaihtoon suhteutettuna keskimääräisen osuuskunnan kokonaispääoman määrä on samassa suhteessa osakeyhtiöiden lukuihin. Lisäksi tietoliikenneosuuskuntien omavaraisuusaste on yhtäläinen toimialan osakeyhtiöiden kanssa. Erityisesti suuret osuuskuntamuotoiset puhelinosuuskunnat vaikuttavat suhteutuvan vastaaviin osakeyhtiöihin lähes yksi yhteen taloudellisten tunnuslukujen perusteella.

Uudemmat 2000-luvun lopulla perustetut tietoliikenneosuuskunnat toimivat kuitenkin vain muutamien kymmenen tuhansien eurojen liikevaihdolla, eivätkä ne ole tuottaneet tulosta. Useimmiten laajakaista- ja kuituverkkotoimintaan perustettujen osuuskuntien toiminta on tuottanut viime vuosina tappiota. (Amadeus 2016).

3.5 Yhteenveto

Osuuskuntamuotoiset infrapalveluita tarjoavat yritykset ovat pääasiassa muodostuneet alueellisiksi toimijoiksi, joiden merkittävyys niin taloudellisesti kuin työllistävästi keskittyy paikallisesti. Ainoastaan osa vanhoista puhelinosuuskunnista on kasvattanut toimintaansa valtakunnalliseksi.

Vesiosuuskunnat vastaavat ainoastaan 10 %:sta kaikesta Suomessa myydystä talousvedestä ja niiden piirissä on noin 13 % väestöstä. Sen sijaan viisi suurinta kunnallista vesihuoltolaitosta myy 30 % kaikesta myydystä talousvedestä. Vesiosuuskunnat muodostavat kuitenkin lukumääräisesti suurimman osan vesihuollon toimijoiden yritysmäärästä ja osuuskuntia on perustettu laajalti ympäri Suomea. Näistä syistä vesiosuuskunnilla on merkittävä rooli juuri paikallisen vesihuollon järjestämisestä maaseudun infrastruktuurissa.

Energiaosuuskuntien vähäiseen lukumäärään sekä maksettujen verojen suuruuteen suhteutettuna energiaosuuskunnilla ei ole merkittävää yhteiskunnallista merkitystä työllistäjänä, saati yhteisöveron maksajana. Energiaosuuskuntien suuren liikevaihdon vuoksi ne

muodostavat kuitenkin merkittävää taloudellista toimeliaisuutta paikallisella toiminta-alueellaan.

Maaseudun infrastruktuurin jätetalveluiden parissa toimivien osuuskuntien vähäinen määrä kertoo osuuskuntien vähäisestä yhteiskunnallisesta merkityksestä. Jäteosuuskuntien työllistävyys on lisäksi tarkastelluista infrastruktuuriorganisaatioista vähäisintä, eivätkä osuuskunnat vaikuta olevan taloudelliselta toimeliaisuudeltaan merkittävässä asemassa edes paikallisesti.

Tietoliikenneosuuskunnista osa on pohjiltaan vanhoja puhelinosuuskuntia. Osa puhelinosuuskunnista on osakeyhtiöittänyt toimintansa viimeisen parin kymmenen vuoden aikana. Yli puolet tarkastelluista osuuskunnista oli perustettu kuitenkin vasta 2000-luvulla. Uusien perustettujen tietoliikenneosuuskuntien toiminta on perustunut suurelta osin erilaisten laajakaistapalveluiden järjestämiseen haja-asutusalueille. Näiden osuuskuntien toiminta on viime vuosina pyörinyt matalalla liikevaihdolla ja vähäisellä työntekijämäärällä. Aikaisemmin perustetut tietoliikenneosuuskunnat ovat pääasiassa vanhoja puhelinosuuskuntia, jotka ovat liikevaihdoltaan ja työllistävyydeltään merkittäviä taloudellisia toimijoita.

Osuuskuntien merkitystä niissä toimiville henkilöillä ja palveluita käyttäville asiakkaille ei sovi kuitenkaan väheksyä. Toiminnan laajuuden paikallisuudesta ja pienimuotoisuudesta huolimatta osuuskunnilla on selkeä rooli organisoimassa ja lisäämässä kyläyhteisöjen ja muiden vastaavien ryhmien toimeliaisuutta ja yhteistyötä paikallisesti.

Lähteet

Amadeus (2016). Amadeus –tietokanta. Bureau van Dijk, 2016.

Enon Energia (2015). Enon Energia osuuskunta, toimintakertomus 2015 (verkkopublication). <http://enonenergia.fi/tiedostot/Enon%20Energian%20toimintakertomus%202015.pdf>, haettu 10.8.2016.

ICT-tuottajaosuuskunta -TY (2016). www.ict-tuottajaosuuskunta.fi, haettu 11.8.2016.

Jätelaki 646/2011 (2011). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110646>, haettu 16.8.2016.

Kunnat.net (2016). <http://www.kunnat.net>, haettu 16.8.2016.

Kuntaliitto (2006). Jätehuollon järjestäminen kunnan näkökulmasta, Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Suomen vesihuolto-osuuskunnat ry (2016). <http://www.svosk.fi>, haettu 16.8.2016.

Suomen Vesiosuuskuntien Liitto ry (2016). <http://vesiosuuskunnat.fi/>, haettu 16.8.2016.

Vesihuolto-opas (2013). Vesiosuuskunnat, kuntien vesihuoltolaitokset ja kunnat, (verkkojulkaisu). http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/09/090913vesiosuuskunnat/130909_vesihuolto_opas_%20ennakkoversio_toimituksille.pdf, haettu 16.8.2016.

Vesihuoltolaki 119/2001 (2001). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010119>, haettu 16.8.2016.

Vesilaitosyhdistys (2015). Toiminta 2014 – Vesilaitosyhdistys (verkkojulkaisu). http://www.vvy.fi/files/4423/VVY_2014_netti_versio_27.3..pdf, haettu 16.8.2016.

Ympäristö.fi (2016). Vesihuolto (verkkojulkaisu). <http://www.ymparisto.fi/vesihuolto>, haettu 16.8.2016.

4 Rantakunta tiestön sekä vesi- ja jätehuollon järjestäjänä ja ylläpitäjänä

Elina Kasteenpohja

4.1 Lainsäädännöllinen tausta

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL) mukaisella ranta-asemakaavalla tarkoitetaan yksityiskohtaista suunnitelmaa ranta-alueen maankäytöstä ja rakentamisen järjestämisestä. Ranta-asemakaava laaditaan usein loma-asutuksen järjestämiseksi ranta-alueella.

Ranta-asemakaavassa voidaan osoittaa yhteiskäyttöalueita kaava-alueen sisäistä tarvetta varten (MRL 75 §). Yhteiskäyttöalueiden toteuttaminen ja ylläpito määrätään kaavassa niiden kiinteistönomistajien tehtäväksi, joiden hyväksi se on kaavassa osoitettu, jollei vaatimusta ole pidettävä kohtuuttomana tai yhteiskäyttöalueesta aiheutuu vain vähäistä hyötyä. Yhteiskäyttöalue voi sisältää teitä sekä muita alueita.

Yhteiskäyttöalueiden tiestön ylläpito tapahtuu yksityistielain (Laki yksityisistä teistä 358/1962, YksTl) 7. luvun tiekuntaa koskevien säännösten mukaan.

Muiden kuin kulkuyhteyksiä varten osoitettujen yhteiskäyttöalueiden toteuttamisella ja ylläpidolla tarkoitetaan alueiden käyttöä varten tarvittavien rakennusten, rakennelmien ja laitteiden rakentamista, kunnossapitoa ja käyttöä sekä tästä aiheutuvien kustannusten kattamista. Tällaisia rakennelmia ja laitteita ovat esim. laituri, leikkikenttä, uimaranta.

4.2 Toimitusmenettely

Yhteiskäyttöalue perustetaan maanmittauslaitoksen kiinteistötoimituksessa (rasitetoimitus) kaikkien niiden kiinteistöjen hyväksi, joiden käyttöön yhteiskäyttöalue on osoitettu. Toimitusta voi hakea tällaisen kiinteistön omistaja tai sen rekisteriyksikön omistaja, jonka alueella yhteiskäyttöalue tai osa siitä sijaitsee. Rasitteen perustaminen ei edellytä kaikkien em. kiinteistöjen omistajien suostumusta.

KKO:2003:122 Rakennuslain voimassa ollessa vahvistetussa rantakaavassa oli varattu tietä ja venevalkama-alueita varten eräiden kiinteistöjen alueella yhteiskäyttöalue määrättyjen rakennuskorttelien yhteiseen käyttöön. Rakennuskorttelissa olevan kiinteistön omistaja vaati rasitteena perustettavaksi oikeutta yhteiskäyttöalueen käyttämiseen. Rasite voitiin perustaa kaavamääräyksien mukaisesti ilman rasitettujen kiinteistöjen omistajien suostumusta.

Muista rasitteista poiketen ranta-asemakaavan yhteiskäyttöalueen käyttämiselle ei voida toimituksessa antaa ehtoja, rajoituksia tai määräyksiä rasitteen rakentamisesta, kuntoonpanosta ja kunnossapidosta sekä näistä aiheutuvien kustannusten osittelusta. Kustannusten osittelu kuuluu MRL 75 §:n mukaan kokonaan rasiteoikeuden saaneiden kiinteistöjen omistajille, jotka ovat velvollisia osallistumaan yhteiskäyttöalueen toteuttamiseen ja ylläpitoon.

4.3 Rantakuntien sijainti ja lukumäärät

Yritys- ja yhteistietojärjestelmä

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ) on Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) sekä verohallinnon yhteisesti omistama ja ylläpitämä tietojärjestelmä Suomessa, jolla hallinnoidaan rekisteriä Y-tunnuksista ja näihin liittyvistä tiedoista.

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmässä ovat yritykset ja yhteisöt, jotka on merkitty

- kaupparekisteriin,
- säätiörekisteriin,
- arvonlisäverovelvollisten rekisteriin,
- ennakkoperintärekisteriin,
- työnantajarekisteriin tai
- verohallinnon asiakasrekisteriin (Verohallinnon perustiedot)

Lisäksi tietojärjestelmässä on yritykset ja yhteisöt, joista on annettu perustamisilmoitus, mutta joiden merkitseminen rekisteriin on asianomaiselta viranomaiselta vielä tekemättä.

Yritys tai yhteisö eli juridinen henkilön on haettava Y-tunnus ennen rekisteröitymistään ensimmäistä kertaa joko PRH:n kauppa- tai säätiörekisteriin tai verottajan työnantaja-, ALV-velvollisten tai ennakkoperintärekisteriin.

Tutkimusta varten selvitettiin YTJ:ssä olevat rantakunnat. Y-tunnuksellisia rantakuntia löytyy YTJ-palvelun kautta (2015/05) yhteensä 12 kappaletta. Näistä kaksi eri tunnuksella olevaa rantakuntaa toimii ilmeisesti saman ranta-asemakaavan alueella: Toinen rantakunta huolehtii tiestä ja toinen vedestä.

Taulukko 7 Rantakunnat YTJ-palvelussa

Y-tunnus	Nimi	Kunta
1631849-4	Ahvenjärven rantakunta	KOLARI
0496207-1	Bällbyn Rantakunta	RAASEPORI
9018297-8	Kalliojärven Rantakunta	LOHJA
0965606-5	Kiikkuvan Rantakunta	VANTAA
1093630-4	Kolisevanrannan tie- ja rantakunta	KARSTULA
2078681-3	Lainion Rantakunta	KOLARI
1080307-7	Lomakylä Kultakeron rantakunta	KEMIJÄRVI
1630628-2	Nilivaaran Rantakunta	KOLARI
2068230-1	Pirttiniemen Rantakunta	LOHJA
0414724-5	Porsön Rantakunta	RAASEPORI
1552367-2	Räkkiluoston rantakunta tieosuuskunta	SODANKYLÄ
1552374-4	Räkkiluoston rantakunta vesiosuuskunta	SODANKYLÄ

Taulukko 7 Rantakunnat YTJ-palvelussa perusteella voidaan todeta, että valtaosa YTJ:sä olevista rantakunnista sijaitsee pohjoisessa lomakeskusten läheisyydessä ja muutama Etelä-Suomen alueella rannikkoseudulla, lähinnä Raaseporin suunnalla.

YTJ-palvelun kautta voidaan selvittää muuta rantakuntien tunnusmerkistöä, kuten esim. rekisteröinnin yhteydessä valittu toimiala. Suomessa Tilastokeskus käyttää kansallista Toimialaluokitus 2008 -nimistä luokkajakoa, jonka lyhenne on TOL 2008. Rantakuntien toimialaluokitus selviää seuraavasta Taulukko 8 Rantakuntien TOL 2008 mukainen luokitus.

Taulukko 8 Rantakuntien TOL 2008 mukainen luokitus

Pääluokka			kpl
F	Rakentaminen	Muu muualla luokittelematon maa- ja vesirakentaminen	1
S	Muu palvelutoiminta	Muualla luokittelemattomat muut järjestöt	1
A	Maatalous, metsätalous ja kalatalous	Puunkorjuu	1
E	Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	Veden otto, puhdistus ja jakelu	1
F	Rakentaminen	Rautateiden ja metrolinjojen rakentaminen	2
L	Kiinteistöalan toiminta	Muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta	3
N	Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	Maisemanhoitopalvelut, Katujen ja teiden puhtaanapito	3

Valtaosa rantakunnista lukeutuu varsin luonnollisesti rakentamiseen ja kiinteistöalan toimintaan. Katujen ja teiden puhtaanapito on toimialaluokittelussa yllättäen luettu hallinto- ja tukipalvelutoimintaan kuuluvaksi.

Yhteystietojen osalta tiedot osoittautuivat osin puutteellisiksi.

Kiinteistötietojärjestelmä

Kiinteistötietojärjestelmä (KTJ) sisältää kaksi rekisteriä

- kiinteistö- sekä lainhuutorekisterin ja
- kiinnitysrekisterin

Kiinteistörekisteriin merkitään kiinteistöjä ja muiden rekisteriyksiköitä koskevat perustiedot mm. kiinteistötunnus, pinta-ala, sijainti ja osuudet yhteisiin alueisiin (esim. vesi-alueisiin) sekä tietoja kiinteistöjä koskevista käyttöoikeuksista ja -rajoituksista.

Lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin on merkitty kiinteistön omistaja sekä kiinteistöä koskevat kiinnitykset ja erityiset oikeudet (esim. vuokraoikeudet).

Kiinteistötietojärjestelmän hallinnosta, ylläpidosta, tietopalvelusta ja järjestelmän kehittämisestä huolehtii Maanmittauslaitos. Kiinteistörekisterin pitäjiä ovat Maanmittauslaitos ja suurimpien kuntien asemakaava-alueilla kuntien kiinteistöinsinöörit. Lisäksi eräät viranomaiset ovat velvollisia huolehtimaan päätöstensä merkitsemisestä kiinteistötietojärjestelmään.

Tiekuntien osalta Maanmittauslaitos ylläpitää lakisääteistä (YksTl 51 a §) yksityistierekisteriä, johon tallennetaan mm. tiekunnan nimi, tunnus, kunta, jonka alueella tie sijaitsee ja tien ulottuvuus, toimitsijamiehen tai hoitokunnan puheenjohtajan nimi, henkilötunnus ja yhteystiedot. Yksityistierekisteri on osa kiinteistötietojärjestelmää.

Yksityistierekisterissä on vain tiekunnat eikä rantakunnat, vaikka ne perustetaankin samalla periaatteella. Rantakunnan perustaminen näkyy siten ainoastaan toimituspöytäkirjoissa.

Rantakunta

Rantakunta voidaan määrätä perustettavaksi samassa toimituksessa, jossa perustetaan yhteiskäyttöalue, jos joku asianosaisista sitä vaatii tai se on muuten tarpeellista. Rantakunnan perustaminen tapahtuu YksTl 50.2 §:n mukaisesti. Jos rantakuntaa ei perusteta yhteiskäyttöalasitteen perustamistoimituksessa, se voidaan tehdä myöhemmin kunnan tielautakunnan YksTl:n 52 §:n mukaisessa toimituksessa.

Rantakuntaan, sen osakkaisiin ja rantakunnan määräämiin maksuihin, yhteiskäyttöalueen toteuttamisen edellyttämiin toimenpiteisiin, toimintaan ja erimielisyyksien ratkaisuun sovelletaan yksityistielain säännöksiä tieosakkaista, tiekunnasta, tiemaksusta sekä tielautakunnan tehtävistä ja toimituksesta.

Jos rantakuntaa ei ole perustettu, siihen sovelletaan YksTl 8. luvun säännöksiä, jonka mukaan kiinteistöjen omistajat voivat sopia keskenään yhteiskäyttöalueen toteuttamisesta ja ylläpidosta. Sopimukset ja sitoumukset koskevat tällöin vain sopijaosapuolia. Mahdolliset erimielisyydet ratkotaan kunnan tielautakunnan toimituksessa.

Kunnat

Kunnilla ei ole yhteistä rantakuntarekisteriä. Kukin kunta ylläpitää omien tarpeidensa mukaan rekisteriä joko sähköisessä paikkatietopohjaisessa rekisterissä tai muulla tavoin.

Pohjois-Suomen kunnat mm. Sodankylä ja Kemijärvi ovat perustaneet useita rantakuntia vastaamaan tunturialueiden lomakohteiden ranta-asemakaavojen yhteiskäyttöalueiden hoidosta ja kunnossapidosta. Yleisemmin tällä tarkoitetaan tiestön ja jätehuollon palveluja.

4.4 Esimerkkitapaukset

Nilivaara Kolari

Nilivaaran rantakunta käsittää 280 osakasta. Valtaosa osakkaista on kesäasukkaita.

Rantakunta huolehtii tiestön kesä- ja talvikunnossapito. Rantakunnalla on hallitus, joka huolehtii tienpitotoimien kilpailuttamisesta, kirjanpidosta sekä laskutuksesta.

Rantakunta toimii käytännössä samalla tavalla kuin tiekunta.

Porsö Raasepori

Porsön rantakuntaan koostuu saaresta sekä mantereen puolella olevasta venevalkama-alueesta. Rantakuntaan kuuluu 40 osakasta.

Rantakunta huolehtii tiestön kunnossapidosta, laiturin huollosta sekä sen korjauksesta ja rakentamisesta. Lisäksi se huolehtii yhteiskäyttöalueen metsän harvennuksesta ja hakkuusta.

Rantakunnan toimintaa varten rantakunnalla on rantakunnan kokouksessa vahvistettu säännöt. Tämän lisäksi hallitukselle on laadittu seikkaperäiset ohjeet.

Sääntöjen vahvistamisen jälkeen riittäisyydet ovat selvästi vähentyneet.

Rantakunta perii vuosittaista hoitomaksua, jonka suuruus on noin 150 euroa/vuosi. Maksu peritään kaikilta, vaikka mm. kahdella osakkaalla on venepaikka muualla ja he eivät siten tarvitse rantakunnan venepaikkaa.

Rantakunta on perustanut Facebook -sivut tiedottamista varten.

4.5 Johtopäätökset

Rantakuntien lukumäärän selvittäminen osoittautui hyvin haasteelliseksi tehtäväksi, koska niistä ei ylläpidetä valtakunnallista rekisteriä. Jotta rantakunnat rekisteröitäisiin kuten tiekunnat, se vaatisi yksityistielain muuttamista.

Parhaiten lähtötietoja löytyy Y-tunnuksellisista rantakunnista. Nämä rantakunnat oletettavasti edustavat vain pientä osaa olemassa olevista rantakunnista. Samoin se, kuinka hyvin ne edustavat keskimääräistä rantakuntaa, on hyvin epävarmaa.

Esimerkkikohteiksi valitut Nilivaaran ja Porsön rantakunnat kuvaavat hyvin rantakuntien erilaisuutta. Näistä Porsö edustaa huomattavasti paremmin rantakuntamallia, jossa tiestön lisäksi rantakunta huolehtii myös muista yhteiskäyttöalueista. Mielenkiintoa herättää myös rantakunnan säännöt ja kuinka pitäviä ne ovat juridisesti; lainsäädäntöhän ei mainitse, että säännöt tulisi olla. Toimintaa ohjaavina ne ovat tässä rantakunnassa selvästi helpottaneet keskinäistä kanssakäymistä.

Lähteet

Kiinteistönmuodostamislaki (KML) 12.4.1995/554

Laki yksityisistä teistä (YksTl, yksityistielaki) 15.6.1962/358

Maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) 5.2.1999/132

Maanmittauslaitos, Sovellustukiasiantuntija Mirja Uotinen, puhelinkeskustelu 7.5.2015

Sodankylän kunta, maankäyttö 7.5.2015

Tielautakunnan käsikirja, Markku Fagerlund, Kuntaliitto 2005

Toimitusmenettelyn käsikirja, Maanmittauslaitos 2015

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ)

5 Tiekuntien rooli jätehuollon järjestämisessä

Esko Hämäläinen

Tiekunnan rooli rajoittuu tienpitoon, mutta käytännössä tieosakkaat voivat päättää muustakin toiminnasta, esimerkiksi juuri jätehuoltoon osallistumisesta. Liikenne- ja viestintäministeriön selvityksessä (LVM 30/2014) yksityistielain uudistamistarpeista esitetään, että tiekunnille on mahdollistettava tienpidon lisäksi alueen muidenkin teknisten palvelujen hoitaminen. Tie kunta voisi hoitaa alueen vesihuoltoon, jätevesihuoltoon, jätehuoltoon ja tietoliikenteeseen liittyviä tehtäviä. Raportti keskittyy tarkastelemaan tiekuntien mahdollista roolia jätehuollon järjestämisessä maaseudun haja-asetusalueilla.

5.1 Lainsäädännöllistä taustaa

Tiekunta on yksityistielain (358/1962) 50 §:n perusteella perustettava oikeushenkilö, jonka päätehtävä on huolehtia osakkaiden yhteiseen lukuun tienpidosta. Tie kunta voi yksityistielain 62 §:n perusteella tehdä tienpitoa varten tarpeellisia sitoumuksia, hankkia irtainta omaisuutta sekä kantaa ja vastata. Maanmittauslaitos pitää yksityistielain 51a §:n mukaista rekisteriä tiekunnista.

Tiekunnan rooli rajoittuu tienpitoon, mutta käytännössä tieosakkaat voivat päättää muustakin toiminnasta, esimerkiksi juuri jätehuoltoon osallistumisesta. Toisaalta jätehuollon kulkemisen muutokset esimerkiksi keskitetyn jätepisteen myötä vaikuttavat osakaskiinteistöjen tieyksiköintiin ja tiemaksuihin. Näin kysymys lopulta on myös tienpitoon liittyvästä asiasta.

Yksityistielain 64 §:n mukaan tieosakkaat päättävät tienpidosta ja muista tiekuntaa koskevista asioista tiekunnan kokouksessa. Päätöksentekomenettelyt on laissa tarkkaan säädetty. Laissa ei kuitenkaan ole menettelytapasäännöksiä tapauksiin, joissa päätettävä asia ei koske kaikkia tieosakkaita eli esimerkiksi jätehuolto, jossa vain osa tieosakkaista on osallisena.

Päätös tiekunnan toimialan laajentamisesta jätehuoltoon voitaneen tehdä tiekunnassa enemmistö päätöksellä. Selvää kuitenkin on, että tie kunta ei voi tehdä jätehuollon osalta osakaskiinteistöjä velvoittavia päätöksiä. Osallistuminen tiekunnan järjestämään tai hallinnoimaan jätelimppaan on osakaskiinteistölle vapaaehtoista.

Jätelain (646/2011) mukaan kiinteistöittäinen jätteenkuljetus voidaan toteuttaa joko kunnan järjestämänä tai kiinteistön haltijan järjestämänä (ns. sopimusperusteinen kuljetusjärjestelmä). Kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus voidaan kunnan päätöksellä rajata vain osaan kuntaa ja/tai tietyn tyyppisiin jätteisiin.

Lain mukaan kiinteistön haltijan on järjestettävä vastaanottoaika kiinteistöittäiseen jätteenkuljetukseen kuuluvan jätteen keräystä varten. Vastaanottoaika voidaan järjestää yhdessä yhden tai useamman kiinteistön kanssa. Kiinteistöjen yhteiset ns. kimppa-astiat ovat mahdollisia kummassakin jätteenkuljetusjärjestelmässä.

Kiinteistöiltä perittävän jätemaksun perusteita ovat jätteen laji, laatu, määrä ja noutokerrat. Perusteina voidaan lisäksi ottaa huomioon jätteen keräys- ja kuljetusolosuhteet kiinteistöillä ja noutoalueella, kunnan tai jätteenkuljetusyrityksen keräysvälineiden käyttö sekä kuljetusmatka kuljetettaessa jäte yksittäisenä kuljetuksena. Jätemaksun perusteina voidaan käyttää myös kiinteistöillä asuvien henkilöiden määrää, kiinteistön käyttötarkoitusta tai muuta vastaavaa perustetta, jos jätteen määrää tai laatua on vaikea luotettavasti selvittää.

Jäteneuvonnasta, rekisterin ylläpidosta ja muista vastaavista jätehuollon järjestämiseen liittyvistä tehtävistä aiheutuvat kustannukset voidaan periä erillisenä perusmaksuna. Perusmaksulla voidaan kattaa myös vaarallisen jätteen ja muun jätteen alueellisten vastaanottoaikojen perustamisesta ja ylläpidosta kunnalle aiheutuvat kustannukset. Perusmaksun perusteita ovat kiinteistöillä asuvien henkilöiden lukumäärä tai kiinteistön käyttötarkoitus taikka muu vastaava peruste. Perusmaksu voidaan määrätä kiinteistö- tai talouskohtaisena.

Tarkemmat määräykset jätelain säännösten täytäntöönpanosta annetaan jäteasetuksessa ja kuntien jätehuoltomääräyksissä.

Tiekuntien rooliin ja sen kehittämiseen jätehuollon järjestämisessä suoraan tai välillisesti liittyy erilaisia jätteen keräys- tai vastaanottoaikoja kuvaavia käsitteitä. Kuntien jätehuoltomääräyksissä niillä tarkoitetaan mm.:

Aluekeräyspisteellä, alueellisella sekajätepisteellä tms. kunnallisen jäteyhtiön tai kunnan (tai kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen alueilla kuljetusyrityksen) järjestämää ja ylläpitämää sekajätteen keräyspaikkaa, johon kiinteistöittäisen jätteenkuljetuksen ulkopuolelle jäävät kiinteistöt toimittavat sekajätteensä. Aluekeräyspisteen yhteydessä voidaan kerätä myös hyödynnettäviä jätelajeja.

Jäteasemalla kunnallisen jätehuoltoyhtiön tai kunnan ylläpitämää valvottua jätteiden vastaanottoaikoja, jossa ei ole käsittelytoimintaa. Jäteasemalla vastaanotetaan mm. vaarallisia jätteitä, hyötyjätteitä sekä muita jätteitä, jotka eivät mahdu tai sovellu kiinteistökohtaiseen jäteastiaan tai aluekeräyspisteen jäteastiaan.

Jätekeskuksella jätteiden vastaanottoaikoja, jossa vastaanoton lisäksi käsitellään jätettä kierrätystä ja muuta hyödyntämistä sekä loppukäsittelyä varten.

Keräyspaikalla yhden tai useamman jätelajin keräystä varten muodostettua vastaanottoaikoja, jossa on yksi tai useampi jäteastia kunkin jätelajin lyhytaikaista varastointia ja kuljetusta varten.

Yhteisellä jäteastialla tai kimppa-astialla kahden tai useamman nimetyn kiinteistön yhteistä keräyspaikkaa, jossa on yksi tai useampi keräysväline eri jätelajeille. Yhteisastian käytöstä sopivat kiinteistöjen haltijat ja he ylläpitävät keräyspaikkaa.

5.2 Kirjallisuusselvitykset ja tiekuntakyselyt

Theseus-tietokannassa eli ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä ei ole tutkimuksellista aineistoa aiheesta. Tie kuntien rooli alueellisten/paikallisten aluekeräyspisteiden hallinnoijana ja hoitajana mainitaan useammassakin opinnäytetyössä.

Suomen Tieyhdistyksen Alueellisilla Yksityistiepäivillä alkuvuonna 2015 tiedusteltiin tiekuntien edustajilta niiden osallistumista muihin kuin yksityistielain mukaisiin tehtäviin, esimerkiksi jätehuoltoon. Päivillä tavoitettiin yhteensä noin 2000 tiekuntaa. Jätehuoltoon liittyviä vastauksia saatiin 30 eli 2 % osallistuneista tiekunnista. On oletettavissa, että kaikki jätehuollon kanssa tekemisessä olevat tiekunnat eivät halunneet kyselyyn vastata. Siinäkin tapauksessa osallisten tiekuntien osuus jää muutamaan prosenttiin niiden kokonaismäärästä.

Jätehuollon järjestämiseen osallistuminen on siten tiekuntien keskuudessa hyvinkin harvinaista. Jos tämän hankkeen aikana kootut kokemukset osoittautuvat hyviksi ja taloudellisesti kannattaviksi, on potentiaalia tiekuntien keskuudessa siis runsaasti.

5.3 Tie kuntien yleisimmät toimintatavat

Edellä esitettyyn tiedusteluun vastanneille ja sähköpostiosoitteensa antaneille tiekuntien edustajille lähetettiin huhtikuussa 2015 tarkempi sähköpostikysely, jossa tiedusteltiin tiekunnassa käytössä olevaa toimintatapaa seuraavalla jaottelulla:

- a) tiekunnan järjestämä jätehuolto, jossa tiekunta on tehnyt sopimuksen jätehuoltoyhtiön kanssa ja tiekunta maksaa yhtiölle tieosakkailta keräämänsä jätemaksut konttänä (tällainen toimintatapa perustuu ennen nykyistä jätelainsäädäntöä tehtyihin päätöksiin)
- b) tieosakkaiden jätekimppa, jossa tiekunta toimii sopimuskumppanina ja ”kimpvaisäntänä”; laskutus tapahtuu joko tiekunnan kautta tai suoraan kiinteistöiltä
- c) tieosakkaiden muu jätekimppa, jossa tiekunnalla ei ole varsinaista roolia, laskutus tapahtuu suoraan kiinteistöiltä
- d) joku muu malli, minkälainen

Tähän kyselyyn saatiin vain kymmenkunta vastausta. Yleisin toimintamalli vastausten perusteella on tapa B, jossa tiekunta toimii osakaskiinteistöjen jätekimppan kimpvaisäntänä.

Tiekuntien aktiivisuus tällaisen jätekimpan perustamisessa ei ole tiedossa. Aloite on voinut tulla kunnalta tai yksittäisiltä tieosakkailta.

Toimintamalli A on ajatuksellisesti hyvin lähellä edellistä. Erona on juuri mainittu tiekunnan aktiivisuus jätekimpan aikaansaamisessa. Tässä mallissa yksittäisillä osakaskiinteistöillä ei ole sopimusta jätehuoltoyhtiön kanssa, vaan sopimuskumppanina on tiekunta. Tällaisia tiekuntia on vastausten perusteella muutamia. Yleisimmin kysymyksessä on jo vuosikymmenten takaa periytyvän toimintatavan jatkuminen.

Yhdessä vastauksessa mainitaan myös osakaskiinteistöjen tavanomainen jätekimppa, jossa tiekunta selvästi saavuttaa hyötyä jäteauton kulkemisen vähennyttä.

Jättemaksut määräytyvät tasamaksuna jätehuoltoyhtiön kokonaislaskutuksen ja muiden syntyvien kustannusten perusteella. Tiekunta ja/tai jätekimpassa mukana olevat kiinteistöt päättävät jätepisteen ylläpitoon liittyvistä kustannuksista. Vuotuiset jättemaksut vaihtelevat vastauksissa 15 – 50 euroon/osakaskiinteistö.

Osakaskiinteistöjen säästöt ovat merkittävät. Vastauksissa mainitaan yleisimmin 35-55 %:n kiinteistökohtaiset säästöt. Yhdessä vastauksessa todetaan yhden tavanomaisen tyhjennyskerran hinnalla saatavan koko kesän jätehuolto. Toisessa vastauksessa sanotaan 30 euron vuotuisella maksulla saatavan kunnan järjestämään jätehuoltoon verrattuna 150 euron palvelu.

Tiekuntien hyöty ja kustannussäästö jäteautoliikenteen vähentymisen takia eivät ole vastausten perusteella euromääräisesti arvioitavissa. Sitä pidetään kuitenkin huomattavana, erityisesti kelirikkoaikana. Tiekunnat eivät kuitenkaan ota huomioon tieyksiköinnissä sitä, että joku kiinteistö ei liity järjestelmään, vaan siellä edelleen käy jäteauto erikseen.

Järjestelmän suurin ongelma liittyy jätepisteiden käytön valvontaan. Osakaskiinteistökin tuovat jäteastioihin tai niiden viereen niihin soveltumatonta jätettä, jopa vaarallisia jätteitä (ongelmajätteitä). Ulkopuolisten käyttäjien osuus ongelmissa on kiistaton, mutta vaikeasti toteen näytettävissä.

Kokonaisuutena niin tiekunnat kuin osalliset kiinteistöt ovat järjestelmään erittäin tyytyväisiä.

5.4 Esimerkkitapaukset

Tiekunta A

Tiekunnan A osalta kyseessä on tieosakkaiden perustama jätekimppa, josta on sovittu alueellisen jäteyhtiön kanssa. Sopimus sisältää sekajätteen keräilyyn. Biojätteen jokainen jätekimpan osakas kompostoi itse. Kesäkautena vkoilla 18–40 on käytössä kolme 600 l jäteastiaa ja talvisin vkoilla 41–17 kaksi, tyhjennys tapahtuu viikoittain.

Tiekunta toimii sopimuskumppanina ja jäteyhtiö lähettää laskut tiekunnalle. Jättemaksut sovitaan jäteosakkaiden kesken vuosittain niin, että ne kattavat syntyneet kulut. Jättemaksu on tällä hetkellä 30 €/osakas vuodessa. Maksut kerätään tiemaksujen yhteydessä. Jätekimpassa on 1 pysyvästi asuttu talous ja 55 lomakiinteistöä.

Tiekunnan vastuuhenkilön arvion mukaan jätekimppa on edullisin tapa hoitaa osakkaiden jätehuolto. Jos osakkaat hankkisivat oman, esimerkiksi 240 l jäteastian ja tyhjennyksen kahden viikon välein, olisivat sen kustannukset ympärivuotisesti n. 150 € ja kesäkautena n. 70 €/osakas.

Tien hoitokustannukset olisivat huomattavasti suuremmat osakkaiden omassa jätehuollossa ilman jätekimppaa. Tiekunnan tiet ovat kapeita, mutkaisia ja mäkisiä. Talvihoidon ja erityisesti liukkaudentorjunnan kustannukset kasvaisivat. Jäteautolle olisi tehtävä lisää kääntöpaikkoja. Tiemaksuja olisi korotettava.

Ongelmia syntyy ajoittain siitä, että astioihin tuodaan myös niihin kuulumatonta jätettä, esimerkiksi erilaista rakennusjätettä, metalliromua, lasitavaraa ja elektroniikkajätettä. Ulkopuolisista käyttäjistä on myös epäilyä, mutta ei selvää näyttöä.

Tiekunta B

Tiekunnan B tie on lyhyt n. 450 m pitkä rantaan johtava yksikaistainen tie. Rannassa oli aikanaan kunnan ylläpitämä laituri, venevalkama ja jätteiden aluekeräyspiste lähialueen saarissa olevien mökkiläisten tarpeisiin.

Kuntaliitoksen myötä alueen hoito kunnan toimesta tuli pitkän etäisyyden takia hankalaksi, ja kunta ehdotti ranta-alueen hoitamisen siirtämistä tiekunnan vastuulle. Tehdyn sopimuksen mukaan tiekunta hoitaa alueella olevat osakkaiden parkkipaikat, venelaiturin ja jätekeräyspisteen.

Jätekeräyspisteen hoitokustannukset peritään tasaeränä kerran vuodessa niiltä tieosakkailta ja muilta käyttäjiltä, joilla on kesämökkikiinteistö tien vaikutusalueella. Maksua ei peritä vain venepaikkaa käyttäviltä. Maksun suuruus määräytyy jättepisteen tyhjennyskerrojen perusteella.

Kunnan vastaava aluejättemaksu on suuruudeltaan 74€/vuosi. Tiekunnan järjestelmässä maksu on n. 30-35 €/vuosi eli n. 45% kunnan maksusta.

Tiekunnan osakkailta peritään erikseen tiemaksu. Laiturin hoitomaksu peritään venepaikan haltijoilta.

Tiekunta C

Tiekunta C on hoitanut tienvarren asukkaiden jätehuoltoa jo 25 vuotta. Tie on n. 2,5 km pitkä, tieosakkaita on n. 40, kymmenkunta vakituista, pari metsäosakasta ja loput kesäasukkaita.

Asukkaat hankkivat aikanaan yhteisen 4 m³ metallisen jätekontin. Se sijoitettiin tien varteen osakkaiden kannalta sopivaan paikkaan. Kustannusten jakamiseksi kehitettiin omat ”roskayksiköt”. Muutamat metalliset astiat ovat jo ruostuneet puhki. Tie kunta on juuri hankkinut metallisen tilalle 6 kpl 660 litran muoviastioita - jäteauton kuljettajien toiveesta.

Yhteistyö on toiminut kokonaisuudessaan hyvin, ja roskaosakkaat ovat pitäneet järjestelmästä. Jättemaksut mitoitetaan niin, että tyhjennykset tulevat katettua ja joka vuosi jää hiukan jäteastioiden uusimisrahaa kassaan. Roskarahat ovat tiekunnan tilillä, mutta omalla kirjanpidollaan. Tie kunta maksaa tyhjennysmaksut jäteyhtiölle.

Vaihtoehtona olisi kauempana sijaitseva alueellisen jäteyhtiön aluejätepiesti, johon vuosimaksun maksamalla saisi viedä omat roskansa. Tiekunnan järjestelmä on ollut vuosittain n. 35-45% edullisempi kuin jäteyhtiön vuosimaksu.

Tien alkupäässä on kolme omakotitaloa, jotka eivät ole roskaosakkaina, koska heillä olisi hiukan takaperoinen roskamatka. Heillä on omat astiat pihaliittymissä, joiden tyhjennykset he maksavat itse jäteyhtiölle.

Tiekunta mainitsee yhtenä ongelmana pelisääntöjen puuttumisen päätöksenteossa. Äänestysmenettelyt tiekunnan kokouksissa jäteasioissa eivät ole selvät. Tosin erimielisyyksiä ei ole ollut.

5.5 Johtopäätökset

Jätehuollossa mukana olevat tiekunnat pitävät järjestelmää pääosin onnistuneena. Tämä on toisaalta luonnollistakin: tiekunnat eivät olisi osallisina jätehuollossa, jos se olisi hyödyttömiä tai hankalaa. Osa tiekunnista lienee luopunutkin näistä tehtävistä, ja osa ei ole vastustuksen takia sitä aloittanut.

Osakaskiinteistöjen jätehuollossa saavuttamat huomattavatkin säästöt ovat selviä ja kiistattomia. Myös ”teiden säästyminen” on merkittävää. Painavimmillaan n. 30 tonnin jäteauton kymmenienkin ajokertojen pois jääminen tai ajomatkojen lyhentymisen kimppaastioiden myötä on tien rasiuksen ja erityisesti vähentyvien hoitotoimenpiteiden kannalta merkittävää.

Jätehuoltoon liittyvien tehtävien hoitaminen on tiekunnissa koettu hallinnollisesti kevyeksi. Kun tie kunta muutoinkin lähettää kokouskutsuja, osakastiedotteita ja laskuja tieosakkaille, ei merkittävää lisätyötä jätehuollosta synny. Jätelainsäädännön ja jätehuoltomääräysten tuntemus edellyttää jonkin verran paneutumista.

Liikenne- ja viestintäministeriön selvityksessä (LVM 30/2014) yksityistielain uudistamistarpeista esitetään, että tiekunnille on mahdollistettava tienpidon lisäksi alueen muiden-

kin teknisten palvelujen hoitaminen. Tie kunta voisi hoitaa alueen vesihuoltoon, jätevesihuoltoon, jätehuoltoon ja tietoliikenteeseen liittyviä tehtäviä. Tie kunnista voisi tällöin kehittää laaja-alaisempia ”kyläkuntia”.

Yksityistielain uudistamista odottamatta on eri osapuolien syytä eri tavoin edistää tie kuntien roolia jätehuollossa. Tiedottaminen ja kouluttaminen asiassa kuuluvat ainakin seuraavien organisaatioiden toimialaan ja tehtäviin. Mahdollista ja suotavaa on lisätä selvitystyötä asiassa ja mahdollisesti teettää myös opinnäytetöitä tie kuntien roolista.

Lähteet

Jätelaitosyhdistys ja Jätehuoltoyhdistys, erillisselvitykset, opinnäytetyöt

Liikenne- ja viestintäministeriö, yksityistielainsäädäntö

Suomen Tieyhdistys, tie kuntien koulutustilaisuudet, tieisännöintikoulutus, yksityistielehdet

Suomen Kuntaliitto, kuntien tiedottaminen, suositukset, jätehuoltomääräysmalli, erillisselvitykset

Ympäristöministeriö ja ympäristöhallinto, jätelainsäädäntö, erillisselvitykset, opinnäytetyöt

PTT Julkaisuja, PTT Publikationer, PTT Publications

23. Arovuori, K. 2015. Political effectiveness of agricultural policies – an empirical analysis.
22. Karikallio, H. 2010. Dynamic dividend behaviour of Finnish firms and dividend decision under dual income taxation.
21. Nivalainen, S. 2010. Essays on family migration and geographical mobility in Finland.
20. Latvala, T. 2009. Information, risk and trust in the food chain: ex-ante valuation of consumer willingness to pay for beef quality information using the contingent valuation method.
19. Pyykkönen, P. 2006. Factors affecting farmland prices in Finland.

PTT Raportteja, PTT Rapportier, PTT Reports

254. Forsström-Tuominen, H. 2016. Asunto-osuuskunta – uusi yhteisöllinen rakentamisen ja asumisen malli.
253. Rämö, A-K., Hietala, J., Haltia, E., Horne, P., Kniivilä, M. 2016. Maaseutu Suomen biotalousstrategian tukipilarina – raaka-aineiden tarjonnan edistäminen metsissä.
252. Busk, H., Härmälä, V. 2016. Katsaus kauppamerenkulun tilanteeseen Suomessa.
251. Hietala, M., Huovari, J., Kaleva, H., Lahtinen, M., Niemi, J., Ronikonmäki, N-M., Vainio, T. 2015. Asuinrakennusten korjaustarve.
250. Noro, K., Lahtinen, M. 2015. Pohjoismainen asuntomarkkinaselvitys.

PTT Työpapereita, PTT Diskussionsunderlag, PTT Working Papers

181. Arovuori, K ja Yrjölä, T. 2016. Kansainvälisen elintarvikekaupan ja elintarviketurvallisuuden vuorovaikutussuhteet.
180. Määttä, K. 2016. Biokaasu, metsähake ja puupolttoaineet. Eräiden uusiutuvien energianlähteiden sääntelystä ja sääntelyn kehittämistarpeista.
179. Andersson, A., Tähtinen, T. 2016. Katsaus eurooppalaiseen asumisoikeusjärjestelmiin.
178. Määttä, K., Hietala, J. 2016. Puun tarjonnan verokannustimet – vallitseva oikeus-tila ja sen kehittämisehdot.
177. Määttä, K., Hietala, J., Jutila, K. 2016. Puurakentaminen: sääntelyn kapeikot ja kehittämisehdot.